

vi människor

SVENSKA KVINNORS VÄNSTERFÖRBUNDS TIDNING

Nr 2/77

Årgång 29

Kr. 6:—

**Moderskap och modersmyt
Samhället och barnen
Vart är vi på väg?**

**att vara mor — att vara barn
i Sverige idag**

vi människor

Nr 2 1977 Arg. 29

VI MÄNSKOR

Adolf Fredriks Kyrkogata 12,
Box 3120, 103 62 Sthlm
Tel: 08/20 37 56

Månd—fred kl 10—14

Redaktör
LOUISE WALDEN

Medredaktör
i detta nummer:

Gunilla Thorgren

Redaktionskommitté
Eva Palmaer Katja Waldén Har-
riet Clayhills Vivan Nyström
Bodil Österlund Gunilla Myrberg

Ansvarig utgivare
VALBORG SVENSSON

Layout **Bodil Österlund**
Annonser **Erik Winnå**

Utkommer med 6 nr per år
Prenumeration 30 kr helår
Postgiro 5 13 23 - 4

Sjühäradshärdens Tryckeri AB
Borås 1977

innehåll i detta nummer

Ledare	3	Sagt om barn och barntillsyn	34
Kvinnofrigörelse och		Vart är vi på väg	35
barnförtryck	4	Från amma till dagmamma,	
Moderskap och modersmyt	7	Marianne Kärre	36
Sonja. Ingrid Sjöstrand	8	Våld föder våld	40
Modersmyten och dess rötter		Mardrömmen	41
Hjördis Levin	12	Utdrag ur en längre historia	
Gullbritt. Gunilla Thorgren ...	18	Kjerstin Norén	42
Sagt om barn och barntillsyn .	22	De frånvarande fäderna	
Samhället och barnen	23	kommer tillbaka? LW	44
Daghems kampen startade		Om egna och andras reaktioner	
redan vid sekelskiftet	24	Gunilla Molloy	46
Bitte. Gunilla Myrberg	26	Det här händer också	48
Sagt om barn och barntillsyn	28	SKV-nytt	50
Så här kan dagis vara — men			
det är inte lätt. Louise			
Waldén	29		

nästa nummer 3/77:

handlar om kvinnor i andra länder och miljö-
frågor. Dessutom läsbilaga med många recen-
sioner.

Omslagsbilden är tagen av
Ove Holmquist/SAFTRA.
Vinjetterna på sidorna 22, 28,
34 kommer från tidskriften
Feminista.

temamöten

kring detta nummer ordnas i

Stockholm: den 2 maj på bokcafeet Kvinnfolk, Heleneborgs-
gat. 46 (vid Hornstull)

Luleå: den 3 maj Norra Örnäs skola, aulan.

Umeå: den 4 maj Stadsbiblioteket, stora salen.

Lycksele: den 5 maj i Medborgarhusets cafelokal.

Samtliga möten börjar kl. 19.00

Temamöten ordnas också på Gotland, i Göteborg och i Lund
under våren och hösten.

Ett modernt
civiltryckeri med
fotosättning, offset,
boktryck, rotation,
bokbinderi och distribution.

**Sjühäradshärdens
Tryckeri AB**

Allégatan 59, 501 02 Borås
Telefon 033/11 70 30

Stockholmskontor
Kammakargatan 66
111 24 Stockholm
Telefon 08/20 14 19

Det här numret ingår i
projektet "Det frivilliga
föräldraskapets samhälle".
Där ingår också Vi män-
skors generationsserie som
kan köpas från oss: paket-
pris 15 kronor (ord. pris
18 kr)

5/6 -74 om kvinnor födda
kring sekelskiftet

NU VILL VI ÅTERKNY-
TA BANDEN 3 KR

5/6 -75 om medelålders
kvinnor

MYTERNA OCH VERK-
LIGHETEN 5 KR

2/76 om tonårsflickor
MÖDRAR OCH DÖTT-
RAR 4 KR

5—6/76 om kvinnor kring 30
DE MÅNGA KRAVENS
OCH MÖJLIGHETERNAS
TID 5 KR

Vårens titlar i
BARNKULTURSERIEN

Berg/Holm: **Liten och rädd**
Mählqvist: **Böcker för svenska
barn 1870—1950**
Weinreich: **Dramatik för barn,**
del 2: teori och praktik

GIDLUNDS

Inför internationella barnåret 1979

Vem för barnens talan? Denna stora del av mänskligheten, som inte själv kan artikulera sina krav och sina behov. De gamla har åtminstone rösträtt i de länder där dylik existerar. Barn och gamla är annars i liknande position, de är inte lönsamma i någon större utsträckning. — Barnen reagerar naturligtvis mot svält och vanvård, men det sker genom passivitet, skräck och utbrott, eller kriminalitet, men de kan inte strejka och de kan inte kämpa. — Föräldrarna då? Ack, föräldrar till dessa barn hör inte alls till dem de maktägande lyssnar till.

Barnens historia är fruktansvärd, de har misshandlats, försumrats och förtryckts sedan urminnes tider. De har också älskats, men det är som denna kärlek inte når fram.

Här är några uppgifter som illustrerar barnens situation i dagens värld.

Idag lever drygt en och en halv miljard barn på vår jord, två tredjedelar av dem i u-länder — alltså drygt en miljard, 800 miljoner lever i avlägsna länder med hög grad av barndödlighet, analfabetism och undernäring. 500 miljoner lever under särskilt svåra förhållanden — en följd av deras hemländers fattigdom.

I världens rikaste land USA lever miljoner barn i nöd, de är undernärda och de är analfabeter.

Barn träffas hårdast av krig. I Vietnam var 60 % av den mördade civilbefolkningen barn. Man räknar att hundratusentals barn dödades vid USA:s anfall på skolor, daghem, sjukhus och tätbebyggelse. — Hur många palestinska barn har dödats? Hur många mördas i Soweto?

Vart femte barn, som fötts i ett u-land dör före fem års ålder. — Under de sista tio åren har sju och en halv miljon dött i Latinamerika som följd av brist på läkarvård — enligt officiella källor. — I Sydafrika dör 300 av 1 000 svarta barn mot 27 av tusen vita. I palestinska flyktinglägren dör 105 av 1 000 barn av brist på läkarhjälp.

Barnen utnyttjas som arbetskraft. I USA är barnarbete förbjudet sedan 30 år, men man räknar att var femte lantarbetare är ett barn, dvs ca 800 000—2,4 miljoner amerikaner mellan 7—19 år är icke "registrerade" och majoriteten av dem har aldrig gått i skola.

I Italien uppskattas barnarbete till ca 1 miljon, officiellt anges de till 500 000, då räknar man inte med de många som tillsammans med föräldrarna är hemarbetande.

Enligt ILO arbetar 43 miljoner barn mellan 6—14 år i världen för att kunna försörja sig — 14 miljoner i Indien, 2,5 miljoner i Pakistan, 750 000 i Iran o.s.v. Arbetstiden växlar från 8—14 timmar om dagen.

I Sydafrika kostar grundskoleutbildningen för ett vitt barn ca 600 dollar pr år mot 40 dollar för ett svart.

Men någont har väl ändå gjorts för barnen genom åren? Jo visst, 1959 antog FN:s generalförsamling text "Förklaring om Barnets Rättigheter".

I tio grundsatser fastslås dessa och det är minsann klarspråk. Först och främst har barnet rätt till allt som anges i Förklaringen om de mänskliga rättigheterna, men dessutom bl a Rätt till social trygghet, Rätt till undervisning. Barn skall vidare "skyddas mot alla former av vanvård, grymhet och utnyttjande", de får inte göras till föremål för handel, de får inte tillåtas utöva förvärvsarbete för en lämplig minimiålder. Under inga omständigheter får de utföra sådan verksamhet som kan skada deras hälsa, fostran eller utbildning o.s.v.

1979 har FN bestämt skall bli barnets år, ett beslut som är okänt för de flesta.

Endast en bred världsomfattande opinion kan tvinga fram resultat av detta barnens år, tvinga fram ett förverkligande av FN-dokumentet. Hittills har UNICEF inte beslutat om någon världskonferens i stil med Mexikokonferensen under kvinnoåret.

SKV måste arbeta för att barnåret 1979 blir ett barnår, ett år då barnens situation i vår värld blir klart belyst och därigenom tvinga fram rejäla förändringar. Barnåret kan bli en upptakt till en bättre värld för allas våra barn, men då fordras det målmedveten kamp — inte bara nya dokument.

E.P.

Kvinnofrigörelse och barnförtryck

Kvinnor och barn har i mycket en gemensam historia. I det förindustriella samhället var de bägge viktiga som arbetskraft. Barnen deltog från 5–6-årsåldern i arbetet, successivt med allt viktigare uppgifter. Både kvinnor och män, barn och vuxna ingick i arbetsgemenskapen, de *behövdes*:

"Människan var till sin natur en kollektiv varelse — så tänkte man och så levde man, husbondfolk, tjänstefolk,

barn, alla om varandra utan den moderna intimitet som enbart kommer sig av frånvaro på närhet men i stället en total beröring som bara en gemensam uppgift kan ge. Ingen motsättning förefaller ha noterats mellan gemensamt och privat, arbete och fritid" (Ambjörnsson: Barnets födelse).

Men både kvinnor och barn var också omyndigförklarade och politiskt maktlösa i ett patriarkalt samhälle.

I det industrialiserade samhället fortsatte deras villkor att följas åt. När de privilegierade klassernas kvinnor avskars från produktionen och blev mannens privategendom var det tillsammans med barnen: de blev bägge helt beroende av mannens försörjningsförmåga och inte av sin egen arbetsinsats.

Nu kommer "myten om den goda modern" för att motivera kvinnan att göra moderskapet till sitt livs innehåll. Nu kommer myten om den ljuva, ansvarslösa barndomen för att fördunkla det faktum att det handlar om den mest maktlösa perioden i människans liv.

Men verkligheten såg annorlunda ut. För samtidigt som myten om mor—barn växte fram i de privilegierade klasserna slavade arbetarklassens mödrar och barn i stadens fabriker och på landsbygdens jordegendomar.

Men det hör till modersmyten och barndomsmyten att de utmålar ett klasslöst tillstånd utanför produktionen och de ekonomiska realiteterna. I Sörgårdens idyll lever vi alla lika: "Mor älskar barn, Mor älskar Far. Far älskar mor och barn. Kärlek utan social räckvidd, kärlek utan koppling till riktlinjer för samhälleligt handlande. Kärlek utan kollektiva mål" (Liljeström: Våra barn, andras ungar)

För arbetarklassen blev det först efter andra världskriget möjligt att gå in i familjemönstret en Försörjare — en Mor. På vägen genom klasserna hade tjänstefolket, hembiträderna, "reserverna" försvunnit Kvar blev en ensam

Bilden tv: Detalj ur Brueghels målning "Kampen mellan Carnival och Lent" från 1559.

Bilden th av Mattias, 7 år, 1976.

kvinnor, ensam med hela hemarbetet, både det praktiska och ansvaret för att ge barnen känslomässig trygghet och fostra dem in i vuxenlivet.

Idag är kvinnorna myndigförklarade. De har erövrat formella politiska rättigheter och befinner sig i allt högre grad ute i produktionen. Men barnen har blivit kvar, lika privata, lika maktlösa, lika omyndiga, lika utanför resten av samhället. Och på kvinnorna ställs det dubbla kravet att klara av sitt arbete i produktionen och fortsätta vara den "goda modern". För så länge barnen är privata rubbas inte föräldrarnas privatansvar för dem.

I Rita Liljeströms mfl undersökning av 50 arbetarfamiljer i Kristianstad län, redovisat i "Roller i omvandling", är det här det vanliga mönstret. De flesta av familjerna är två-försörjarfamiljer. I 38 av 47 barnfamiljer har hustrun huvudansvaret för barnens dagliga vård och fostran. 13 av de kvinnor som ensam ansvarar för barnen har dessutom heltidsarbete — i mansjobb i industrin. 1/5 av

fäderna tar del i den praktiska vården, 1/3 har känslomässig kontakt med sina barn. Men 2/3 har inte någon större kontakt med barnen. Bland de hinder för männen som anges i intervjuerna är: arbete på annan ort och extra knäck, egna fritidsintressen, de är uttröttade efter arbetsdagen, modern tar monopol på föräldraansvaret.

Undersökningen visar också att man ser ansvaret för barnen som föräldrarnas privatsak. Hälften av kvinnorna (23 av 46) och mindre än 1/3 av männen (10 av 35) anser att daghem är bra. Bland de övriga finns några som anser daghem bra för andras barn men inte för de egna. De flesta löser barnomsorgen genom att dela mellan föräldrarna eller med hjälp av släktingar och grannar. Å andra sidan är okunnigheten om daghem stor och den praktiska valmöjligheten har inte funnits. Av de fem kvinnor som haft barnen på daghem är fyra positiva till dagis.

Föreställningen om barnen som föräldrarnas privategendom sitter djupt i oss.

Mödrar, matriarker, mostrar

"När släktbanden blivit försvagade, tillgången på ogifta mostrar, systrar och barnflickor sinat, när flyttningarna skingrat grannskap och hembygder och kontakterna mellan generationerna tunnats ut, då återstod moderskärleken som trygghetens idealbild. Inte undra på att modern så småningom kedjades vid en piedestal av oersättlighet" (Roller i omvandling)

I det här numret försöker vi lyfta fram hur relationerna mellan de små barnen å ena sidan och de vuxna och samhället å den andra ser ut.

Över 90 % av de små barnen vårdas och fostras idag i privata hem. Vi vet väldigt litet om hur de har det.

En del av de kvinnor som fostrar de små barnen klarar säkert av att vara "de goda mödrarna". Men en majoritet tycks vara "det dåliga samvetets mödrar", som med egna skuldkänslor betalar priset för en omöjlig modersroll.

Buren kring mor och barn är gjord av ett finmaskigt nät

av känslor och praktiska behov. Vi är varandras glädje och varandras fängelse, varandras förutsättning och varandras gränser. Den enda tillåtna känslan mellan oss är kärleken. Känner vi något annat — hat, likgiltighet, bitterhet — måste den känslan förkläs i ännu mer "kärlek".

Men vi har i det här numret också skyttat två andra vägar ut ur den traditionella modersrollen.

De nya matriarkerna har vi kallat de kvinnor som i brist på ett fungerande samspel mellan kvinnor och män, mellan vuxna och barn själva tagit på sig både försörjanssvaret och barnansvaret. Det är en modell möjlig främst för de välutbildade kvinnorna med stimulerande jobb och stor självkänsla. Men är det en modell för framtiden? Eller är det den yttersta utlöparen av den gamla mor—barnsymbiosen?

De nya mostrarna har vi kallat ett motsatt förhållningssätt. Moster står för mor+syster och visar på dels solidaritet med andra kvinnor, dels ett ansvar för andras barn. Ett förhållningssätt som går utöver könsgränser, åldersgränser, släktgränser.

De nya barnjungfrurna har vi kallat de kvinnor som får vårda andra kvinnors barn, mot låg lön och utan att tillåtas känslomässigt och ideologiskt ansvar för barnen. En gammal lösning på ett gammalt problem, vare sig det sker i form av dagmammor eller ideologiskt dåligt motiverade "daghemsfröknar".

Männen då? Männen tar inte mycket plats i det här numret. Det gör de heller inte i de små barnens liv, annat än som avlägsna beslutsfattare, vars fattade beslut i hög grad påverkat mödrarnas och barnens liv.

Kvinnofrigörelse och barnförtryck

Formellt har kvinnornas frigörelse nått långt i Sverige. Men så länge barnen är förtryckta och rättslösa förblir det en formalitet för majoriteten av kvinnor. Kvinnors frigörelse kan aldrig ske på barnens bekostnad. Så länge ingen annan tar ansvaret för barnen kommer kvinnorna att göra det. De mest ansvarsmedvetna kommer kanske att välja att inte föda barn, när samhället inte gör det möjligt att förena föräldraskap och vuxenliv på rimliga villkor. De mest utsatta och chanslösa kvinnorna kommer att fortsätta att göra det — därför att modersmyten trots allt innebär ett skydd, en identitet. Och däremellan kommer kvinnor att fortsätta leta kombinationer för att förena det som vi aldrig på allvar fått möjligheten att förena: barn och arbete. På bekostnad av sig själva och sitt samhällsansvar.

Kvinnor och barn har delat förtrycket och ömsesidigt förtryckt varandra. Men också inom kvinnorörelsen har frågan om förtrycket av barnen varit tabubelagd. I den ömsesidiga bindningen har det inte funnits utrymme för den sortens självkritik. Vi har talat mycket om det hinder barnen kan vara för mödrarna — men litet om den glädje som ändå för de flesta av oss är det viktigaste med barnen. Vi har talat om hur modersmyten förtrycker kvinnorna — men litet om hur vi i kraft av modersmyten förtrycker barnen. Om vi nu vågar se förtrycket av barnen kan vi använda oss av de kunskaper vi har om hur förtrycket av kvinnor fungerar.

Psykologiska behov och politiska krav

"Förutsättningarna för olika hem att erbjuda goda uppväxtmiljöer för barnen varierar".

Med de orden sammanfattar

den 350 sidor tunga Barnmiljöutredningen den avgörande frågan om barns klasstillhörighet.

Barns möjligheter att få sina "grundläggande behov" tillfredsställda avgörs idag av de villkor deras föräldrar lever under, ekonomiskt, socialt, känslomässigt. Barn i olika klasser uppfostras dessutom enligt olika ideal. I arbetarklassen betonas bl a lydnad (Holter, Liljeström m fl) vilket kan innebära att barnet "får lära sig ta hänsyn till konsekvenserna av sitt handlande för andra. I det ligger beredskap till kollektivt handlande." Medelklassföräldrar betonar bl a självständighet vilket kan innebära både att individen lär sig hävda sina uppfattningar på ett självständigt sätt och att hon "struntar i vad hennes handlingar har för följder för andra" (citaten ur Roller i omvandling)

För att göra linjerna klarare måste vi göra upp med modersmytens och barndomens påstådda klasslöshet för att se vad som är psykologiska behov och vad som borde formuleras i politiska krav.

Nu skall 1,2 miljarder anslås till barnfamiljerna.

Om vi satsar på vårdnadsbidrag och familjedaghem förstärker vi ytterligare kvinnors ensamansvar för barnen och mödrars och barns isole-ring från samhället.

Om vi satsar på kollektiva vårdformer — daghem, fritidshem — kommer barnen att få tillgång till fler barn och fler vuxna. Männen kommer att få större chans till insyn i småbarnens värld. Kvinnors möjlighet att kombinera vuxenliv och moderskap ökar.

Hur de "grundläggande behoven" tillfredsställs avgör vilken vuxen människa det lilla barnet kommer att bli. Men det är politiska beslut som avgör vilka behov som skall tillfredsställas.

LW

moderskap och modersmyt

Kvinnor har alltid fött barn. Kvinnor har alltid ammat barn. Men att passa, vårda och fostra barn har mödrarna förr delat med andra: syskon, andra vuxna, äldre människor. Ett socialt nätverk som tillsammans kunde möta barnens behov av värme, gemenskap, erfarenheter, kunskap.

I vår tids modersmyt förutsätts alla dessa barnets behov kunna tillfredsställas av en enda människa, "den goda modern". Det idealet sätts upp för mödrar, som blir allt yngre, alltmer isolerade, alltmer ensamma med sina barn. Mödrar som knappt hunnit ur "den ansvarslösa ungdomstiden", och inte hunnit skaffa sig en egen identitet.

Naturligtvis är det praktiskt med bilden av den Goda Modern. Hon ska ju kompensera allt det som saknas på annat håll: i samhället och bland andra vuxna. Hon avlastar oss andra att känna, förstå, lyssna, att sätta oss in i barnets situation och själva ta ansvar. Ännu mer praktiskt blir det om vi förutsätter att detta är biologiskt betingat, att kvinnor föds med moderlighet. Då behöver vi ju inte inse att detta är ett arbete, med känslor och med sig själv, att det är något som de flesta av oss kan uppnå om vi är beredda att lägga tid, kraft och intresse på det.

Men hur många Goda Mödrar finns det, som kan ge barnen allt detta utan att ha krav på ett eget vuxenliv? De flesta av oss tror jag vill kombinera ett vuxenliv med arbete (och kanske politiskt engagemang) med barn och föräldraskap. Och det är just den möjligheten vi aldrig på allvar fått. I stället har vi fått ett "val" (som kallas "valfrihet") mellan modersmytens moderskap och vuxenlivet i produktionen. Och för de flesta är det inte ens ett val utan ett måste där följden blir mer eller mindre dåliga kompromisser. Och så kommer det att förbli så länge vi har ett arbetsliv uppbyggt för män och kvinnor utan barnansvar och ett privatansvar för barnen som ställer heltidskrav på mödrarna.

Så länge barnen är mödrarnas privatsak förblir det mödrarnas skuld om det går snett för barnen och vi slipper ifrån den besvärliga frågan om samhällets ansvar.

Är det inte dags att vi självkritiskt granskar "myten om den goda modern" och se hur många av oss som håller måttet inför oss själva? Fråga oss om det verkligen är vår privata skuld det handlar om eller om det är en sund reaktion inför ett samhälle och en värld som så litet tar ansvar för barnen.

LW

Läs t ex: Haavind: *Myten om den goda modern*, Aldus. Liljeström: *Våra barn, andras ungar*. Liber. Se t ex filmen *Elvis, Elvis*.

Sonja:

"Avgiften till partiet cederade vi aldrig"

Sonja har fött nio barn. Det skulle bara blivit tre om hon själv fått bestämma. Då hade hon kunnat ge dem den start i livet hon önskat. Men nu blev det nio, för det här var den tid då preventivmedel var förbjudna och svåråtkomliga. Sonja är kommunist och politiskt medveten. Men sitt samhällsengagemang har hon fått underställa barnens behov. Ändå har hon aldrig underkastat sig barnen. Hennes liv tycks höra hemma i en värld före modersmyten. Det är ett moderskap grundat i ett ömsesidigt ansvar mellan föräldrar och barn för familjens överlevnad. Det dåliga samvetet hon har är för att hon inte kunde ge barnen utbildning men annars — nej. När skulle det finnas tid för det med nio barn att fostra? Som hon blev ensam med när de kommunistiska cellerna sprängdes i Norrbotten och hennes man tvångsdeporterades till Stockholm.

Var bodde ni i Stockholm när ni kom hit först?

På Karlbergsvägen. Det var ganska svårt att få tag i lägenhet ska jag säga för vi hade så många barn. Ingen ville ha så stora familjer.

Hur stora var dina äldsta barn då ungefär?

Björn var 18 år. Birgit, som var äldre, hon stanna ju kvar där uppe. Björn hade ju gått i yrkesskola däruppe och sen hade han varit springpojke åt Konsum. Så när han kom ner fick han plats på en verkstad som tillverkade gengasaggregat. Men det räckte bara några månader, sen var han arbetslös i fem månader. Då levde vi på Knuts lön. Det var ju en stor familj. Han var på SJ, verkstadsarbetare, på Tomtebodan.

Du sa förut att barnen borde ha gått i skolor för dom är så begåvade. Har dom lyckats kompensera sig efteråt med vuxenutbildning eller så?

Björn har gjort det och Hasse.

Han hade flera A:n i realen men han kunde inte fortsätta. Vi hade inte råd.

Efter ett par år sökte han in på Tekniska läroverket. Han jobbade på dagarna och läste på kvällarna.

Det var tungt både för mig och för honom. Han fick nån slags bölder. Jag kunde aldrig gå och lägga mig på kvällarna utan jag måste sitta uppe och vänta tills han kom hem vid halv tolv. Då skulle jag tvätta och göra rent bölderna och hjälpa honom så han kunde lägga sig och sova.

En annan av pojkarna läste också till teleingenjör.

Är det någon av flickorna som läst vidare?

Ingen av flickorna har studerat. En gick och lärde sig stenografi i två år, hon var vid Sveriges Radio, men sen när hon varit gift i tre år skulle hon få barn och då sluta hon vid radion. Nu är hon stansoperatris, hon jobbar på kvällarna. Hennes make är typograf, så när han kommer hem

**Intervju:
Ingrid Sjöstrand**

då så tar han hand om pojkarna och så åker hon och jobbar. Och en av flickorna har haft damfrisering. Och Siv, hon jobba på posten när hon var ung, men nu är hon hantlangare åt sin man. Han jobbar ensam i verkstan. En av pojkarna är instrumentmakare. Den yngste är elektriker. Han börja läsa, men när han fick barn så sluta han. Han tyckte det var väldigt intressant så han talar om att han ska börja igen, men dom behöver hjälpa till hemma när dom får barn och dom blev så välsignade så dom fick tvillningar på en gång.

Om du jämför med dina dött-rars liv, tycker du inte att dom fått det hemskt bekvämt?

Jo, det tycker jag. Min äldsta flicka brukar jämt säga när vi är uppe i Norrland: men här fick mamma slita så hemskt. Jag antar att det är därför dom är så snälla, för dom vet hur tungt vi haft det.

Det bodde två familjer därnere vid sjön. Väldigt vackert var det, kolossalt. Visst var det tungt men på sommaren hade man ju sjön. Och sen skidorna förstår du, dom är ju uppväxta på skidor och dom vann i tävlingar. Knut brukade göra skidor åt dom så dom hade alltid skidor.

Kände du dig aldrig utestängd från samhället och världen omkring dig när du hade så mycket jobb med alla barnen och var hänvisad till att vara hemma? Det finns ju många som bara har ett barn men

som inte orkar bry sig om världen utanför.

Nej, jag kände mig inte alls utestängd eller mindervärdig på något sätt för jag hade ju så förfärligt mycket att göra. Jag sydde ju också för den tiden fanns det ju inte att köpa nånting. Triå har jag aldrig kunnat köpa, jag köpte flanell och sydde ända tills vi flytta hit till Stockholm. Jag har väl ärvt en del av det politiska intresset efter min mor. Hon arbetade ju mycket så där. Och så har jag ju alltid varit intresserad och läst. Norrskensflamman var vårt husorgan förr och nu har vi Ny Dag. Den läste jag jämt och följde med. Knut har ju arbetat mycket aktivt inom politiken så jag brukade följa med honom på möten. När barnen blivit lite större. Dom har ju varit väldigt snälla för dom har skött sig så bra. Dom stora tog hand om dom små och ibland hände det att någon av Knuts syskon kom, för vi bodde i närheten av hans mor.

Vad tycker du om den här generationen kvinnor, särskilt då hemmakvinnorna? Tycker du att dom vansläktats som inte klarar upp det här eller vad tror du det beror på att dom sitter där isolerade?

Det finns ju vissa grupper nu som Grupp 8 som arbetar väldigt aktivt men nog måste jag säga det att jag tycker att kvinnorna dom förstår inte riktigt sin situation. Jag tycker dom skulle hålla lite mer på sig själva och vara lite mera utåtriktade. Dom går upp i sina syföreningar och har så mycket annat sånt där nojs och går till varann och dricker kaffe på dagarna när dom är ute med barna. Dom intresserar sig inte.

Livet har liksom privatiserats så att det är det som sker inom hemmets fyra väggar som intresserar folk, inte sånt som förändrar världen.

Ja, just det. Det kan ju hända

"Jag och maken och fem av barnen omkring 1930"

att det bidragit att jag haft en sån aktiv make och så hade jag väl arv. Men jag tycker kvinnorna är för lite aktiva. Dom skulle kunna göra mer. Som nu när vi inom SKV anordnar möten så får vi ju inte alls med dom unga kvinnorna. Det kan ju hända att dom inte får för sina män men jag tror inte att dom propsar så mycket på det heller. Jag tror att dom hellre går på bio eller ser på TV. Vi hade ju inget sånt så vi tyckte faktiskt att det var en väldigt stor avkoppling att gå på ett möte.

Tycker du att dina barn förvaltat arvet från din mor?

Det är lite olika måste jag säga. Det är ju inte som förr. Vi hade tex en syförening ett tag. Vi arbetade för IAH, Internationella ArbetarHjälpen. Vi la en slant varje gång men vi sydde faktiskt åt oss själva

också. Vi gick på dagarna och då tog vi barna med oss. Vi hade en barnkoloni på sommaren på en ö därute. Jag tycker att förr var kommunister mycket mer aktiva. Dom vi bodde hos, dom hade kor och dom hade hemskt mycket att göra, men hon jobbade då med partiet så det stod härliga efter.

Tror du att människor orkade mera förr?

Ja. Jag tror det. Det var så enkelt allting förr. Ja du vet, jag kom ju bort från allting i Stockholm men vi hade en familj som vi umgicks med som var kommunister. Och jag var nog rätt mycket på möten här också. Dom hade celler på arbetsplatserna, kommunistiska celler, och dom hade ofta möten.

Men jag ska tala om för dej att jag hade varit medlem i

SKV länge innan jag kunde gå på mötena, för jag jobbade som städerska på kvällarna och då jobbade jag just den tid mötena var. Men jag hade ju tidningen.

Du skötte alltså hem och alla barn och så arbetade du?

Nej, men vi hade ju inte så många barn hemma när jag jobbade med städningen inte. Men vi hade väl några hemma. När Knut var 60 blev han pensionerad och då hade han 513 kronor i månaden och det kunde vi inte leva på. Då började jag med städningen. Jag hade två städningar ibland. Jag jobbade ju så jag var så trött så, förresten var det den tid mötena var. Jag var väldigt sugen att gå och då bodde vi i stan och jag tillhörde ju stan då och dom hade sådana lockande affischer och dom skicka brev och det verkade så väldigt trevligt, men jag kunde inte gå.

Tyckte du det var bittert?

Det tyckte jag var tråkigt.

Tråkigt, men du tyckte inte det var orättvist och galet att det skulle va så?

Jo, jag har nog resignerat. Som jag sagt så tyckte jag väl delvis att jag hade skuld genom att vi haft så många barn och haft det så bekymmersamt, man har inte kunnat spara några pengar heller, det har gått allteftersom. Så jag skyllde faktiskt inte på något.

Nej, men ditt samhällsarbete gick ut på att det var galet i samhället i alla fall.

Ja, det har jag ju alltid tyckt. Vi hade ju aldrig något bidrag av något slag eller någon hjälp, inte det allra minsta någonsin. Aldrig har vi haft någon hjälp. Och jag har varit så dum så jag har inte kunnat gå och söka en gång. Det första året vi bodde här nere då hade vi det väldigt fattigt, vi hade

faktiskt dåligt om mat, så då hade jag behövt söka, men jag trodde inte att man kunde få för jag var inte van att få. Jag har varit van att arbeta så att vi klara oss. Och avgiften till partiet cederade vi aldrig.

Nu har ju alla föräldrar så dåligt samvete för sina barn och tycker inte dom räcker till. Tror du att det är lättare att fostra en stor barnskara än att ha bara ett par barn?

Ja, hördu, jag tror det. Jag brukade sjunga för dom så mycket. Det gjorde jag ofta när jag bakade, för jag ville att dom skulle sitta stilla. Då sjöng jag alla möjliga sånger för dom och det brukade min mamma göra för oss fem barn så det hade jag lärt av henne. Och så var dom ju med mig jämt. En utav flickorna hon måste alltid få vara med och baka för hon hade ingen ro, hon var alltid på ena sidan bakbordet. Jag bakade hemskt mycket för man köpte ju aldrig bröd på den tiden. Jag bakade upp så där 10 kg vetemjöl i veckan.

Men du har aldrig känt det där dåliga samvetet för att du inte räckt till?

Nej, jag har inte känt att jag inte har räckt till, men jag har haft dåligt samvete för att dom inte fått gå i skolan.

Men du kände samtidigt att dom här barnen stödde varann?

Ja, det gjorde dom, och fostra varann gjorde dom också, fast det måste ju vara en bestämd ledning.

Vad menar du med bestämd ledning?

Men du vet att det var mer bestämt förut. Tidiga kvällar och inget utespring. Och så har dom alltid fått ta hem kamrater, fast vi hade så många barn. Hos oss trivdes barn. Så var det här i Stockholm också, alltid barn uppe hos oss. Dom har aldrig varit

på gatorna. Så hade vi Birkagården i närheten, det hade vi ju nytta av. Men jag tror att dom är rätt fritt uppfosttrade, Knut var nog rätt så bestämd men han behövde ju så sällan säga till någonting, han var inte så mycket hemma heller. Jag tycker dom varit snälla överhuvudtaget.

Tyckte du inte ibland att det var tråkigt att du var så mycket ensam hemma?

Ja det erkänner jag. Det tyckte jag. Men jag hade ju så mycket arbete. Och så läste jag. Det var min hobby. Det har jag alltid hunnit göra. Ibland har jag lämnat allt och satt mig och läst. Reseskildringar. Skönlitteratur. Jag har läst alla Moa Martinsons böcker och sånt där. Nu läser jag inte så mycket, för i fjol fick jag socker och så fick jag så svag syn att jag inte såg att läsa dagstidningen. Vi hade Dagens Nyheter, Aftonbladet och Ny Dag, så det tar en del av min dag att läsa alla tidningar.

Hade du någon fritid?

Jovisst. Ibland brukade vi vara ute och cykla när dom sov. Till sköna platser och så där. Och vi hade goda vänner. Vi spelade priffe t ex. Det var så enkelt på den tiden, för det var aldrig några stora kalas utan ibland hade man lite stekt falukorv och potatis som man åt och så drack vi kaffe.

När Knut var här nere i Stockholm, då hade jag det ju hemskt långsamt, då satte jag upp en väv. Jag vävde en hel väv, 50 m mattor, och det var så fina mattor. Det skulle jag velat fortsatt med. Kvinnorna däruppe är väldigt handarbetskunniga, dom jobbar med allt möjligt sånt där. Dom vävde allting: kalsongtyg, dukar, gardiner.

Nu sitter ju kvinnorna i stora bostadsområden var för sig och dom hjälper inte varann och håller inte ihop...

Ja, vi var ju hemskt hjälpsamma mot varandra. När Knut blev tvångstransporterad då sänkte värdfamiljen vår hyra och sen så sänkte dom priset på mjölken, vi köpte mjölk hos dom för dom hade kor. Det föranledde för mig att jag skulle hjälpa dom att tvätta, för frun var så förvärrat av reumatisk värk. Så jag hjälpte dottern med deras tvättar. Och då gav dom mig mjölk, dom visste inte hur dom skulle gottgöra.

Vi hade en granne som var folkpartist men när Knut for så grinade hon som ett barn och hon kom till mej flera gånger och hade med sej allt möjligt. Så fort hon baka så kom hon upp med en limpa och hon var så rädd att vi skulle vara utan mat. Och hon tillhörde inte ens samma parti. Det var en väldig sammanhållning däruppe mellan grannarna.

Men när dom sprängde Flamman, då blev jag bestört. Det var i mars 1940. Det var hemskt, hemskt. Kommunisterna befarade ju någonting så dom ville skaffa vakt men redaktören var ju så jäkla snäll så han trodde väl ingen annan var elak. Dom tog sig ner i källaren och satte bomber där.

Du sade att du lärt dej av din mor, som startade den socialistiska kvinnoklubben här. När var det?

Jag tror det var 1907. Dom var rätt energiska dom där kvinnorna. Mamma hade varit med här i Luleå och hon hade varit mycket intresserad av den här Palm som varit på deras möten. Dom hade möten på NTO, kvinnorna lagade köttbullar och bakade hemma och jobbade och gjorde iordning. Mamma var en föregångskvinna, hon var ovanlig. Kvinnorna var inte så förtjusta i henne, hon var så rättfram. Hon tyckte inte om kvinnokalas, kafferep. Hon hade det aldrig och gick ald-

rig. Och lokförarfruarna i Luleå, dom tyckte inte hon höll nog på sitt stånd. Hon förstod inte vad dom var fina för. Inte hade dom det väl så bra. Pappa var ju lokeldare först när vi kom till Malmberget — vi bodde där i 10 år — men under tiden vi bodde där kom jag ihåg att han hade en kaffeagentur. För att klara ekonomin. Hon var hemskt hjälpsam och snäll, mamma, givmild och hjälpte alla. Hon hade nog tidigt kommit underfund om orättvisorna i samhället för hennes far var en rik bondson och hennes mor var en sån där backstujänta men väldigt vacker. Han gifte sej mot sina föräldrars vilja, så han gjorde en mesallians där och fick ingen giftorätt. Han fick väl en uppbäddad säng, en spinnrock och en ko tror jag det var när han gifte sig med henne. Hon var så duktig min mormor. Hon var skräddare, hon sydde. På den tiden fanns det ju inte symaskiner, men hon hade, hon sydde karlkläder också. Och skor. Dom hade näbbskor på den tiden som var lätta att sy. Hon for ikring hos bönderna. Dom kom och hämta henne med skjuts och så var hon där och sydde i flera dagar det dom behövde. Sen skjutsade dom hem henne igen.

Nu hör det till saken att morfar skadade sig. Han var i vägbyggen och en sprängsten slog honom i huvudet. På den tiden skötte dom väl inte sånt där riktigt så han fick fallandesjuka. Då påstod dom att han inte var riktigt klok och så tog dom tillbaks honom hem, föräldrarna. Så lejde dom en karl som skulle vakta honom, och satte en järnring kring foten på honom och lät honom jobba.

Ibland brukade han rymma och sprang hem till sin hustru på nätterna, barfota. Sen kom dom och tog betalt av henne för honom och för den där vakten. Och när han då

sprang hem så kom dom för att hämta honom. Då brukade dom binda honom där och slå honom så att hon och barnen såg det. Det berättade mamma och hon tyckte det var så hemskt.

Till slut hade dom ingenting. Då tog mormor sina barn på en kälke, mamma var äldst, hon fick gå och skjuta på. Mamma sa: symaskin och fem kakor bröd var det enda hon tog från hemmet. Så gick dom över älven på isen, det var flö-is. Mormor gick i vattnet, hon hade stövlar men mamma hon blev blöt. Barna satt på kälken, det var Johan och Hanna och Aldina och Augusta. Och mamma sköt på. Hon trodde dom skulle drunkna flera gånger, men dom kom över isen i alla fall och sen fick dom bo där i en stuga som dom fick hyra av en bonde. Där bodde sen mormor jämt. Jag minns så väl att vi var nere och hälsade på henne. Men hon dog ung, för hon fick starkt hjärtfel, hon slet ut sig. Hon for omkring och sydde. Det var väl sådant mamma kom ihåg, hur dom rika gjorde mot dom fattiga.

Jag skulle vilja fråga dig till sist: hur ser du på framtiden?

Ja, förstår du, jag tror vi får socialismen. Jag tror ju att den kommer att segra i alla fall över människornas ondskan. Inte tror jag att jag får uppleva det men jag tror att det blir så att alla människor kommer att leva i fred och samförstånd. Men det kommer att ta tid och inte tror jag att det behövs någon våldsam, blodig revolution här i Sverige. Jag tror nog att det kommer att gå, men naturligtvis kan det bli lite strid för att kapitalismen inte lämnar ifrån sig makten i första taget inte. Jag tycker att människorna skulle vara lite mera aktiva och se om sitt hus lite mer här i Sverige. Vi måste ju kämpa för allt som vi ska få. □

Hjördis Levin:

MODERSMYTEN OCH DESS RÖTTER

Modersmyten har rötter långt ner i historien. Längst bort finns modersgudinnorna, starka, fruktbara, livgivande. Men därifrån till vår tids myt om modern är vägen lång. Vår bild av den goda modern är hon som har en gränslös förmåga att skänka trygghet och värme och tillfredsställa barnets alla behov. Den goda modern förverkligar sig själv genom barnet och tål därför att isoleras från andra människor och resten av samhället. Myten om den goda modern har förändrats genom seklerna. Vid behov putsas den upp för att fylla bestämda ekonomiska och politiska behov. Vad betyder det när vi dagligen nöter in bilden av Silvia, väntande, inåtvänt leende, förtroligt viskande till sina kunniga medsystrar om moderskapets hemligheter? Vart tog de starka modersgudinnorna vägen och varför fick vi jungfru Maria, "barnsköterskan som ger villkorlös kärlek"? Vem tjänar på bilden av modern som helt går upp i sina privata barn — och förutsätter att lika privata mödrar tar hand om sina lika privata barn?

Vi använder oss ofta av ordet "modersmyt". Vi talar om att vi har "fallit" för modersmyten eller att modersmyten har ställt "krav" på oss. Vi menar att vi känner oss mer eller mindre tvungna att leva upp till eller ikläda oss en roll: modersrollen, som inte är något annat än en samling normer, en "ring av förväntningar" som läggs runt detta att vara mor.

Dessa normer eller betenderegler får sitt innehåll ur modersmyten, den berättelse som talar om för oss hur vi skall vara och bete oss. Vi straffas eller upplever oss straffade om vi inte följer normerna.

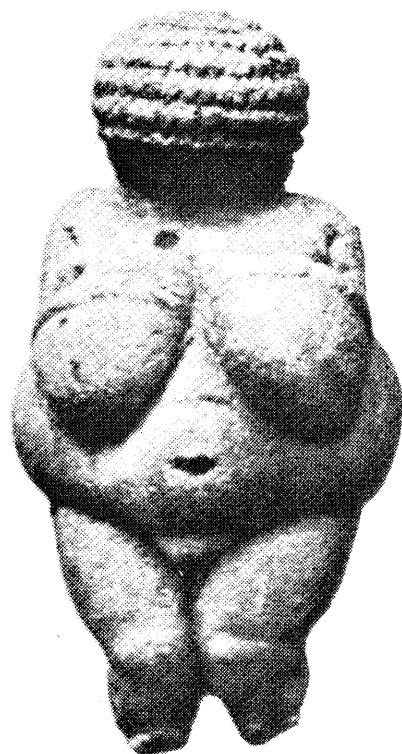
Innehållet i modersmyten kan skifta något från tid till tid, men i stort har den hållit sig oförändrad under århundradena. Den har bara varit mer eller mindre aktuell vid olika tider.

Just nu innehåller modersmyten: den goda modern skall skänka trygghet och värme, ge näring och allt som barnet behöver. Hon har en gränslös

förmåga att ge och barnets alla behov skall tillfredsställas genom henne. Hon förstår och accepterar, tröstar och förlåter. Sin tillflykt kan barnet alltid söka hos henne även om det stöts bort av alla andra. Hon stöder, uppmuntrar och ger en grund för framtiden. För den goda modern är arbetet med barnet så givande och fullkomligt att hon inte bryr sig om ifall hon får betalt för det eller inte. Kontakten med de små är fullt tillräcklig för henne. Genom dem förverkligar hon sig själv fullt ut och därför saknar hon inte kontakt med andra människor.

Är berättelsen om den goda modern verkligen en myt? Och vad är en myt?

Med myt kan man ibland mena en ren lögn. Men myten kan också betraktas som sann, t ex om den är en berättelse som ingår i en gudstjänst eller en annan rituell handling. I moderskulten ikläds varje moder urmoderns roll och i barnets födelse upprepar hon urhändelsen: mänsklighetens skapelse. Så återför-

Den 25000-åriga Venus från Willensdorf — sexobjekt eller modersgudinna? Eller både och?

säkras mänsklighetens tillväxt och fortbestånd.

Myten kan också bli social och ha en viss institution som föremål. I vårt samhälle är moderskapet en social institution, dvs en samling likformiga beteenden som regleras av rollförväntningar och upprepas under en lång tid. Att föda barn är i sig självt ingen social institution, men att alla mödrar lever efter ungefär samma regler och beter sig på ungefär samma sätt är en institution. Modersmyten hjälper således, antingen man uppfattar den som en lögn eller som en sann berättelse, till att upprätthålla moderskapet som likformigt upprepat beteende.

Modersmyten har också en informativ funktion. Den berättar om två världar, kvinnans och mannens, den inre och den yttre världen, hemmets sfär och samhällets. Myten skapar därmed motsättningar men också en brygga mellan dessa världar. Mo-

derns mildhet kompenserar faderns stränghet. Det förefaller som om ju mera mansdominerat samhället är, desto starkare framhävs modersmyten.

Som bevis för att modersmyten är en lögn har man bl a anfört att kvinnor inte är så helt nöjda med att isoleras med ett litet barn i en lägenhet. De vill också ha ett arbete och en lön. De olika rollerna kommer i konflikt med varandra. Kvinnans möjlighet att välja bestäms inte bara av henne som individ utan också av vad samhället vill att hon väljer.

Men att modersmyten inte bara kan förkastas som en lögn bevisas av att modersrollen ofta får övertaget över yrkesrollen. Föreställningen om modern är djupt rotad i människornas sinnen.

Den religionshistoriska forskningen har visat att alla forntida folk har dyrkat "Moder Jord". Uppfattningen om jorden som kvinnlig är av gammal hävd och tradition.

I medelhavsländerna och orienten dyrkades den "stora modern" under många olika namn och skepnader. Skapargudinnan hade både onda och goda drag, både krigiska och erotiska. Efter att den katolska kristendomen efterträtt de antika religionerna överlevde den stora modern i form av Jungfru Maria, himlens drottning, en avsexualiserad modersgestalt.

Jungfru Maria bildar en övergång mellan de gamla modersreligionernas kultföremål och våra dagars modersmyt. I stället för att vara både skapande och mäktig, god och fruktansvärd, krigisk och sensuell så blev jungfru Maria enbart bärare och förmedlare av den ende manlige gudens son. Hon blev barnsköterskan som ger villkorslös kärlek. De krigiska och förstörande dragen hos gudinnan försvann och hon fick

Den romantiserade madonnabilden av modern och barnet har aldrig handlat om den utstötta modern. Bild ur Illustreret Familje-Journal 1888 (Ur Nørgaard: "När damerna fick ben" R&S).

ingen del i skaparakten. Marias barn var inte frukten av en sexuell handling utan av en "bebådelse" av Gud. Alla egenskaper utom den villkorslösa kärleken tillskrevs istället den manlige enden.

Den milda madonnan fick fylla funktionen att komplettera Fader-Gudens stränga krav på sina barn i den romersk-katolska tron. Berättelsen i kultdramat (gudstjänsten) om urmodern som skapade världen ersattes av berättelsen om jungfrun som utvaldes för att föda en blivande världsfrälsare.

I protestantismen, vars

framväxt och etablerande i Europa är samtida med centralstatens och de första tecknen på en framväxande kapitalism, finns ingen Mariakult: ingen helig moder med ett barn att dyrka. Kan detta tyda på att man i det förkapitalistiska samhället inte hade behov av eller tid med en modersdyrkan därför att kvinnan och barnet behövdes i arbetslivet? Det fanns inte behov av att förmedla bilden av en kvinna/hustru som enbart ägnade sig åt moderskap. Hela familjen strävade och arbetade. Att enbart vara mor var en lyx lika onödigt som kyrkans utsmyckningar.

Den sanna modern var den gifta kvinnan som hade råd att vara hemma hos sina barn. Alla de andra då? De fattiga, ogifta, ensamma...

I slutet av 1800-talet plockades modersmyten fram igen. När medelklassens kvinnor, i ett samhälle som höll på att industrialiseras, organiserade sig och krävde utbildning, arbete och ekonomiskt likaberättigande gav Urban von Feilitzen ut boken "Protestantismens Mariakult" (1874) i vilken han uttryckte sin oro över att kvinnorörelsen skulle förstöra kvinnorna och göra dem till män. Han pekade på kvinnans specifika egenskaper: möjligheten att bli mor och att ägna sig åt "moderliga" yrken. Ellen Key som inspirerades av Feilitzen gav 1896 ut en skrift "Missbrukad kvinno-kraft" där hon kom med liknande budskap: Kvinnans väsen är erotiskt och hennes uppgift att älska och vårda, men också att undervisa och inreda ett hem. Hon förutspår att nästa århundrade skall bli barnets och att uppfostra barn är kvinnan som skapad till. Modersmyten blir nu social och får som funktion att göra moderskapet till en social institution.

*

Ungefär samtidigt som moderskapet gjordes till en institution genomgick lönearbetsrefamiljen samma utveckling.

Vid industrialismens genombrott var samhället stätt i upplösning. Folkomflyttningarna slog sönder familjerna i de lägre klasserna. Upplösningen av gamla band och normer gjorde att många utomäktenskapliga barn föddes, mödrarna övergavs och männen släntrade omkring som ungarlar eller emigrerade.

Industrialismens framväxt berikade vissa grupper så att vissa män fick råd att hålla sig med en hustru vars enda uppgift var att föda ett antal barn samt se väklad och vacker ut. Den sysslösa överklasskvinnan, den välbeställda borgarens statussymbol, framträdde.

Den sysslösa överklasskvinnan ammade inte sina barn och tjänarna skötte dem.

Överklasskvinnans uppgift blev att vara "hemmets ängel"... Bild ur wiensk tidning 1901 (Ur Nørgaard: "När damerna fick ben" R&S)

Ändå framstod hon som den sanna modern. Därför att hon bar sig åt som normerna föreskrev — födde sina barn inom äktenskapet — belönades hon med en hög status. Moderskapet beror nämligen inte enbart på den biologiska bindningen mellan mor och barn utan också på vilken relation hon har till barnets far.

Den ogifta modern behandlades däremot som en samhällets paria. Hon hade brutit med normerna och skaffat sig barn utan att ha en fast förbindelse med en man. För henne och hennes barn fanns inget till övers av samhällets goda.

Hade den ogifta gravida kvinnan lite pengar kunde hon föda sitt barn anonymt, lämna det ifrån sig och återvända till sitt vanliga liv. Den fattiga kvinnan hade inte den utvägen. Hon måste dra sig fram i svält och umbäranden, ofta med prostitutionen som enda lösning på sina ekonomiska problem. Ibland löste hon problemet genom att avliva sitt foster.

Den fattiga arbetarhustrun hade inte heller någon avundsvärd ställning. Hennes barn led brist på både föda och vård.

Som vi ser så speglade verkligheten helt andra förhållanden än vad modersmyten berättade. Dessa mödrar var inte goda mödrar och de hindrades att vara det genom sin ställning. De saknade både ekonomiska och sociala förutsättningar.

Det är det här som bl a Ellen Key vill avhjälpa. Genom kärleken och inte genom vigseln blir förhållandet och därmed barnet äkta menade hon. Genom att peka på kvinnans egenskaper som speciellt lämpade för vårdande och fosterande uppgifter betonade hon husmoderns roll som den enda rätten för den gifta kvinnan. De ogifta kvinnorna kunde ägna sig åt andra "moderliga"

yrken som tex lärarinnans.

De här idéerna passade den unga arbetarrörelsen bra. Den hade från början hävdad att kvinnorna i första hand skulle stödja männen i deras kamp för bättre förhållanden. Arbetarklassen hade dessutom ett stort behov av ett hem och av moderlig omvårdnad för sina barn.

Socialdemokraterna inledde en bit in på 1890-talet ett intimt samarbete med de frisinnade liberalerna. Bland de grupper som bekände sig till de frisinnade idéerna fanns problem liknande arbetarnas: bristen på ett eget hem och svårigheten att bilda familj:

"Hemmet har ju nästan blifvit ett ointagligt fäste, som inom medelklassen blott eröfras af äldre, finansieellt skickliga män."

skrev feministen Frida Steénhoff i *Feminismens moral* (1905).

Hemmet och familjen blev för de socialdemokratiska och frisinnade männen i politiken ett gemensamt mål att sträva mot. Bristen på hem kunde också användas som ett hot mot de konservativa i befolkningsfrågan. Knut Kjellberg, läkare och folkbildningsman, tillhörande det frisinnade partiets vänsterflygel yttrade i riksdagsdebatten om preventivlagen 1910:

Hemmet är: *"i våra tider mer än någonsin af nöden såsom en institution, dit individerna i vår jäktande tid kunna återvända och hämta den hvila, de krafter, och den inre, uppbyggande samling, som äro nödvändiga."*

Det moderna samhället gjorde inte mycket menade Kjellberg för att "befordra grundandet och bevarandet af sådana hem." I detta uttalande instämde två socialdemokrater, Branting och Tengdahl.

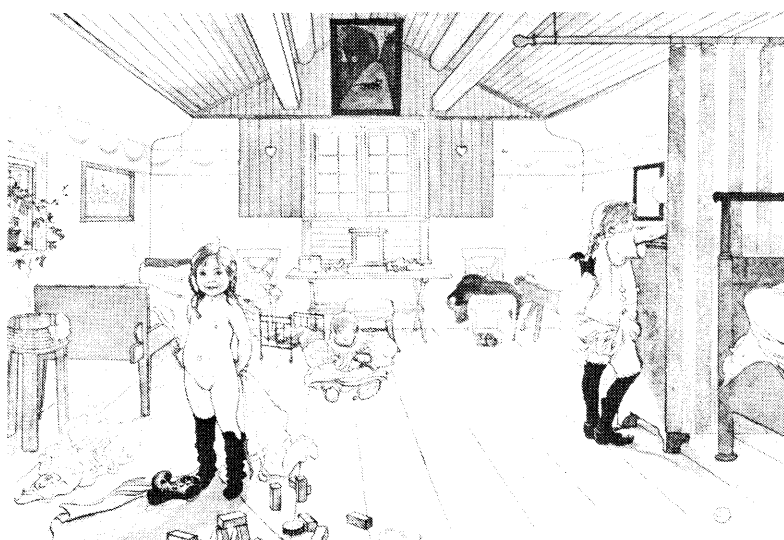
...men för det fanns inte tid och råd för arbetarkvinnan. Hennes "fostran av barnen" var ofta en fråga om överlevnad, om att slita för att få mat till barnen. Foto: Arbetarrörelsens arkiv

Parallellt med upplivandet av moderskulten och önskan att bevara familjen förekom andra strävanden att lösa samlevnads- och fortplantningsproblemen. En del ville göra kvinnan helt oberoende av mannen dels genom att barnen skulle bli samhällets gemensamma ansvar, dels genom kvinnans yrkesarbete. De här försöken kom emellertid i bakgrunden och det borgerliga familjemönstret med hustrun som hemmafru och mannen som försörjare segrade. På grund av att detta blev idealet var man inte så angelägen om att bry sig om

de kvinnor som bröt mot den. De ogifta mödrarna fick ingen hjälp alls förrän i slutet av trettio-talet. Deras rätt till ett eget sexualliv erkändes inte förrän på sextio-talet.

När Ellen Key lade ut texten om kvinnans väsen och bestämmelse så framhöll hon målaren Carl Larssons hem som förebild. Han var också mäktigt populär, både här hemma och internationellt, genom de färgreproduktioner med motiv ur hans eget familjeliv som han spred i ett flertal album från 1895–1913 och till vilka han själv skrev en kåserande text.

"I Carl Larsson-idyllen får arbetarna en förebild definierad av medelklassen"

Mammas och småflickornas rum.

Carl Larsson-idyllen uttrycker modersmytens berättelse om den goda modern. Den ger intrycket av att hust-run har en uppgift att fylla. Hon är inte en sysslös docka, en instängd drivhusblomma, som i den storborgerliga familjen. Hon ammar själv och sköter sina barn. Hon utstrålar trygghet och moderslycka. I Carl Larsson-idyllen finns protestantismens Mariakult, och i Carl Larsson-idyllen får arbetarna en förebild definierad av medelklassen.

Carl Larsson själv blev också en bra förebild för män ur alla klasser, som sedan lång tid haft benägenhet att fly från barn och äktenskap. Carl Larsson visar hur en bohem och vagabond inordnas i hemmet och blir husfar, hur en miserabel och fattig ungkarl

mötte sitt öde och fick ny skaparkraft genom kärleken till Karin. De gifte sig 1883. Om deras möte berättar han själv:

*"Ja, hon kom äntligen, min från tidernas tider förutbestämda maka."...
..."Jag var äntligen kär på rätt a viset. Henne ville jag gifta mig med, med henne bilda bo, med henne bilda familj"..."därpå hängde mitt lif, min konst."*

Detta ideal stämde med ett ekonomiskt-politiskt behov av att knyta arbetaren fastare till familjen som "husfar" och försörjare. I den tidiga egnahemsrörelsen i början av 1900-talet var ett tungt vägande skäl att "en egen stuga" skulle göra arbetaren mer bunden till familj och försörjning — och därmed göra honom till

Karin med ett av barnen.

stabil arbetskraft och mer oberoende till strejker och protester.

Carl Larssons bilder förde tankarna till det gamla bondesamhället, från vilket så gott som alla kunde härleda sitt ursprung. Lantbefolkningen utgjorde alltjämt en stor procent av befolkningen.

Det svenska samhället förändrades snabbt i och med industrialiseringen. Allt fler människor flyttade till städerna. Det sk mellanskiktet — tjänstemän bl a — ökade. Småföretagen krossades av stordriften. Allt fler bodde i lägenhet. Carl Larsson-idyllen hamnade på hyllan för att dyka upp igen under vår tid med småhusbyggande och furumöbler.

Med det moderna samhället gick också drömmen om den småborgerliga idoga hustrun i

stöpet. Från mitten av 30-talet kan fler och fler förverkliga drömmen om den privatiserade enbarnsfamiljen. På 50-talet är det en majoritet som lever så.

Löntagarfamiljen, som inte har någon produktiv funktion, måste i stället stöttas med statlig hjälp och med psykologiska myter om dess känslomässiga nödvändighet. Liknande utveckling förekom i hela västeuropa.

Men knappt var denna process avslutad förrän allvarliga sprickor visade sig. Skilsmässorna ökar. Kvinnorna söker sig ut från familjen in på arbetsmarknaden. Det blir lätt att skylla på kvinnan/modern. Det är hennes fel att äktenskapen spricker och barnen far illa. Den moderna hustrun jagar mellan jobbet, affären och hemmet.

Modersmytens innehåll har förändrats. Eftersom förskolan och skolan — förutom massmedia — tagit över en del av moderns fostrande och "danande" uppgifter återstår inte mycket mera än att förse barnet med mat och kläder och att vara tillhands när barnet behöver något. Samtidigt har uppgifterna i hushållet minskat drastiskt. Ju tristare, mer innehållslös och isolerad moderns tillvaro blir desto mer framstår myten om den goda modern som ett mål för att fylla denna tillvaro — och som ett hån mot möjligheterna att förverkliga myten.

Den hemmavarande enbarnsmamman i trerumslägenheten som handlar djupfrysta fiskpinnar i förtens centrum och äter sin ensam lunch med sitt lilla barn stämmer inte särskilt väl överens med den rustika matmodern med en stor barnskara omkring sig. Den mycket unga mamman ensam med sin barnvagn i förtens betongmiljö befinner sig långt från Carl Larsson-idyllen. Hon får nöja sig med en färgrepro-

duktion på väggen och ett furubord i köket. Med myten om den goda modern som hjälp härdar hon ut i förvissningen om att det liv hon lever är till barnets bästa.

När man ser tillbaka på moderskapets historia så märker man hur vår kvinnosituation alltid har kunnat rättfärdigas med modersmytens hjälp. Hur besvärligt vi än har haft det, så har lyckan att ha barn ansetts kunna överbrygga alla svårigheter. Mot detta har vi inte vågat opponera oss förrän på den allra sista tiden med parollen "rätten till den egna kroppen". Ännu idag kan man dock höra kvinnor som rättfärdigar sitt behov av ett arbete utanför hemmet med att "det är mycket bättre också för barnen att jag kommer ut lite." Myten om den goda modern som aldrig gör något för sin egen skull utan alltid tänker på sina barn i första hand, är fortfarande en del av kvinnans verklighet.

Kvinnors moderskap har alltid styrts av andra. Är det inte på tiden att vi börjar sty-

ra det själva? Från mitten av 1960-talet har vi nått framgång i att erövra en del negativa förmåner: rätten att slippa föda barn, rätten till abort, men ännu har vi inte erövrat rätten att föda när vi vill och ännu har vi inte erövrat en äkta glädje i relationen till barn, därför att ännu så länge låter vi modersmytens krav förstöra glädjen för oss. Barnet är ännu i allt för hög grad en inträdesbiljett till äktenskapet och en legal orsak att avstå från en mänsklig rättighet: att försörja sig genom eget arbete. De får tjäna som motivation till sina mödrars — kanske snart också till sina fäders — liv, i stället för att finnas i sin egen rätt.

Som jag har försökt visa så har modersmyten något av äkta myt i sig. Dvs den innehåller en berättelse som har hållits för sann och har uråldrig förankring i människornas sinnen. Låt oss utnyttja den hjälp vi kan ha av detta, men förändra innehålllet så som vi själva vill ha det. □

Litteratur

Schimanski, Folke

Kvinnan och revolutionen. Helsingfors 1972

Haavind, Hanne m fl

Myten om den goda modern. Stockholm 1974

Ambjörnsson, Ronny

Samhällsmoder. Ellen Keys kvinnouppfattning till och med 1896. Göteborg 1974

Stéenhoff, Frida

Feminismens moral. Stockholm 1903

Tingsten, Herbert

Den svenska socialdemokratins idéutveckling, 1—2. Stockholm 1967

Lindorm, Erik

Oskar II och hans tid. Stockholm 1974

Persson, Birgit

Att vara ogift mor på 1700- och 1800-talet. Könsdiskriminering förr och nu. Red. Karin Westman-Berg. Vänersborg 1972

Key, Ellen

Kärleken och äktenskapet. Stockholm 1907

Wernström, Sven

Trälarnas döttrar. Gidlunds förlag Religionerna i historia och nutid. Stockholm 1970

Ringgren, U. Ström, Åke

Seymour-Smith, Martin

Sex and society. Toronto 1975

Larsson, Carl

Ett hem. Bonniers

Gullbritt:

”Jag fick för mig att ett nytt barn skulle rädda äktenskapet”

Gullbritt 33 år, är uppvuxen i en liten stuga med sjuka föräldrar, krävande småsyskon och timslånga promenader till den förnedrande penningtransaktionen på socialbyrån. När hon växte upp och skulle skapa sig ett eget liv blev den tillvaron ett liv att fly ifrån. Men vad flyr man in i för liv när det man upplevt är sårigt och jobbigt och utan egenvärde, om det inte finns några alternativa förebilder? Ja, man griper omedvetet tag i de förebilder som erbjuds, i filmen, veckotidningar och reklam. Där kan kärleken förvandla den mest osynliga kvinna. Där blomstrar den fulländade tomtebolyskan. Där står moderskapet som symbolen för kärlekens förverkligande och kvinnans värde. Där existerar inte sjukdom, vakenätter, bajs och spyor, bara rosiga barn, leende kvinnor och lyckliga äktenskap. Där talas inte om kvinnans behov av ett eget liv. Där är barnet och mannen hennes liv.

När den glättade bildens utstrålning börjar falna och vårt missnöje långsamt börjar gro — vem talar då om för oss att det inte är oss det är fel på?

— Jag var 19 år när jag gifte mig. Dessförinnan jobbade jag i en bokhandel i Vällingby som biträde, bodde i hyresrum och hade dåligt med pengar.

Jag gick och väntade på att NÅGON skulle komma. Det låter så banalt, men det var så jag fungerade då. Ja, så kom han. Freddi hade jobb och läste på aftonskola. Han var snygg, tjänade bra och var ordentlig. Jag blev med barn och hans föräldrar hjälpte oss att fixa lägenhet och bröllop. Så hamnade jag i en förort till Stockholm och skulle bli hemmafru. Det tyckte jag var toppen; att få köpa kastruller å mjöl å lägga hyllpapper i skåpen...

Hur upplevde du det att få barn?

— Jag hade föreställt mig att babies det var som små kattungar — nåt gulligt som skulle sätta prickerna över i i Freddis och mitt äktenskap. Så att vi

skulle bli en hel familj. Men jag hade haft den föreställningen att en baby, det var som en docka som man kunde klä av och på och som skulle sova på bestämda tider. Det hade jag läst i böcker — barn ska äta var fjärde timma och dessemellan ska dom sova. Annars är det nåt fel. Men Eva var en skrikig och gapig unge. Hon ville inte alls sova. Jag blev hysterisk och skrek åt henne — en tvåmånaders baby. Jag har fortfarande samvetsqual för hur jag var mot henne då. Vi har pratat om det nu sen hon blev stor. Det är för jävligt hur jag var. Men det är ju först efteråt som jag förstått hur neurotisk jag var. Jag kände mig så misslyckad och dålig. Ingenting stämde med den bild jag hade haft om hur det var att bli mor. Dessutom kunde jag inte amma. Både min svärmor och andra kvinnor omkring mig pikade mig för det.

Runtomkring mig i förorten

Intervju: Gunilla Thorgren

var ju bara tjejer i samma ålder som jag och i samma situation. Vi pratade om barnen — bajs och välling. Jag hade så svårt att lära mig vad som var tillåtet när man var mor och vad som var förbjudet. Man fick tex inte ta på sig bikini och lägga sig på gräsmattan utanför hyreshuset (bikini ansågs syndigt på den tiden) då blev man utfrusen och betraktad som konstig och ingen riktig mamma.

Det värsta var att jag inte kunde prata med Freddi. Han jobbade och tjänade pengar till oss, så när han kom hem skulle maten stå på bordet och han ville läsa tidningen i lugn och ro.

Sen var det dags för nästa barn!

— Ja efter ett par år hade jag väl lugnat ner mig och då hade jag för lite att göra. Helst hade jag velat gå ut och arbeta. Jag hade haft en dagmamma ett kort tag som passade Eva några timmar på dagen när jag hoppade in på mitt gamla jobb. Men så blev den dagmaman med barn och jag kunde inte hitta någon annan. Daghern fanns inte. Dessutom var Freddi hela tiden emot att jag arbetade. Han tyckte det var förnedrande — folk kunde ju tro att han inte kunde försörja sin familj. Så var han arg när inte maten var klar när han kom från sitt jobb. Ja, så vi skaffade oss ett barn till i stället. Det var Magnus.

Men det var en positiv tid. Vi hade börjat prata mer med

varann och jag började sy — så jag drog igång en syateljé hemma. Jag tog upp beställningar och träffade folk på det sättet. Det var en väldigt kul period.

I samma veva träffade jag en tjej som var lik mig. Hon klarade inte heller av att bara gå hemma. Vi började laga mat tillsammans. Hon hjälpte mig i min ateljé. Vi delade på barnpassningen. Tillsammans började vi ifrågasätta våra äktenskap. Jag hade börjat förstå att Freddie hade andra tjejer och då började jag och min kompis gå ut och dansa. Freddie och jag klarade helger- na med att dricka vin.

Hur länge höll ni på så?

Ett år. Vi var ju inte medvetna — varken Freddie eller jag. Vi förstod ju inte vad som var fel. Vi förstod inte att anledningen till att vi inte mådde bra tillsammans kunde bero på så elementära grejor som "kvinnans rätt till arbete" och "daghem åt barnen".

Nej i stället trodde vi att det berodde på att vi hade för liten lägenhet. Så då sålde vi den vi hade och köpte oss en större på andra sidan stan. När vi fortfarande mådde lika dåligt trodde vi att det berodde på att vi inte höll känslan levande mellan oss.

Just i den vevan åkte Freddie på repmånad. Vi sågs inte på en månad. När han kom hem igen levde känslorna upp — vi blev nyförälskade och fick nytt hopp. Då fick jag för mig att ett nytt barn som bekräftade vår nya känsla slutgiltigt skulle rädda vårt äktenskap och jag blev med barn igen.

Men det var naturligtvis helt fel. Jag lurade mig själv på nåt konstigt sätt. Innerst inne visste jag ju att jag ville ut och jobba eller ännu hellre — plugga.

När Malin var nyfödd träffade jag några människor som var politiskt intresserade. Jag blev nyfiken för dom höll just på med aktioner för fler daghem och fritidshem. När

Foto: Barbro Printz-Bäcklund

Freddie jobbade över började jag gå på politiska möten med Malin. Jag började bli medveten, började läsa tidningar och böcker. Men Freddie var inte alls inne på den linjen. I stället föreslog han hustru- byte för att rädda vårt äktenskap. Då fick jag nog och tog ut skilsmässa.

Vad sa Freddie om skilsmässan?

— Han ville inte. Och när vi flyttat isär så blev Freddie helt annorlunda för mig. Påtryckningarna var så hårda också. Alla tyckte att Freddie var en så fin man. När han ville ha mig skulle jag vara tacksam. Jag hade hela tiden en känsla av att det var mig det var fel på. Så åkte vi på semester tillsammans med barnen och jag blev övertalad att göra ett nytt försök. Jag kunde inte stå emot. Kände mig så dålig — både som kvinna och mor. Men det gick

ju inte. Jag orkade inte. En dag skrev jag ett brev till Freddi att jag avsa mig alla rättigheter — till barnen, lägenheten, möbler, allt. Så stack jag.

Vår identifikation i modersrollen — våra egna och omgivningens förväntningar på oss — försätter oss ibland i dom mest absurda valsituationer. Gullbritt hade hamnat i en cirkel där hon inte längre såg någon utväg. En känslomässig, social, psykologisk och praktisk rävsax. Men man kan inte välja bort sina barn. Varför ska man överhuvud taget behöva inbilla sig att man måste göra det? Om man som Gullbritt inte heller kan välja bort sig själv och sina egna behov som samhällsvarelse. Vad gör man då? Man driver sig själv, försöker ändå förena både modersroll och sina egna ambitioner — tills krafterna tar slut. Då står samhällsapparaten beredd att samla ihop spillrorna av det som en gång var drömmen om en lycklig familj.

Gullbritt gjorde ytterligare en kraftanstrengning för att förena sina egna ambitioner med barnen. Fred-di flyttade, Gullbritt började jobba. Efter några månader klappade Freddi ihop, sen Gullbritt. Då erbjöd sig samhället att sätta barnen i fosterhem. Livrädda tog de sig samman igen. Fred-di tog hand om barnen. Gullbritt reste till Portugal för att vila upp sig.

Här skulle historien om Gullbritts liv kunna sluta. Så här efteråt kan man också vara efterklok och säga — "nu borde Gullbritt ha lärt sig att genomskåda modersrollens snaror". Men så enkelt fungerar inte verkligheten. Om man åker ifrån en karl som av alla anses som den ideale barnafadern och äkta mannen. Om man åker

ifrån tre vackra präktiga barn för att man inte längre orkar. Om man lämnar ett vackert hem och en ordnad tillvaro för att man bara inte står ut. Vad är då fel? Ja vilken slutsats kan vara mer logisk och enkel i vår praktiska syn på tillvaron än att — det måste vara Gullbritt som är fel. Och det var också så hon själv upplevde det.

Den symbiotiska kärleken (och de tu skola varda ett) har ett fast grepp om vår känsla. Och det är ju också en del av dess spelregler — man måste träffa den rätta för att det ska fungera. När den rätta träder in på vårt livs arena — då kan kvinnor t o m klara av att leva ett vegeterande liv i samhällets utkant som hemmafru. Gullbritt gjorde ett nytt försök.

— I Portugal flydde jag rakt in i kärleken. Jag var ju inte alls rustad för det. Hade inga p-piller, ingenting. Blev med barn igen.

När märkte du att det var nåt fel på Henkan?

— Jag åkte hem till Sverige och födde Henrik. Direkt efter förlossningen såg jag att det var nåt som var galet. Jag ha-

de ju fött tre präktiga babysar tidigare. Han var brunfläckig, blå i ansiktet och såg ut som en liten rättunge. Jag frågade barnmorskan om det var nåt fel, men alla sa att allting var okey. Så hela släkten kom på besök och jag skickade iväg vykort och berättade om Henrik och José fyllde rummet med röda rosor — äntligen hade han fått en son. Jag tänkte: "nu äntligen ska jag väl få bli lycklig".

Efter två dagar kom en läkare in till mig och sa att Henkan skulle skickas över till Karolinska för han var förmodligen blind och döv. 'Jaha' tänkte jag 'sånt finns det ju skolor för.' Men så sa han att han förmodligen också var gravt hjärnskadad och att jag över huvud taget inte skulle tänka på att ta hem honom... att jag skulle glömma honom... "BLI INTE GALEN NU, GULLBRITT" försökte jag säga till mig själv. Jag bara satt där stum och läkaren gick.

Tre präktiga Findus-barn hade Gullbritt fött. I tio år kämpade hon för att förena deras behov med sina egna. Och bemöttes med omgivningens fördomsfulla anklagelser att hon var en dålig mor. Det fjärde barnet blev inget Findus-barn och plötsligt är samhällets krav på henne helt motstridiga. "Det här barnet har ingen livskraft. Det här barnet ska du inte bry dig om. När det gäller det här barnet ska du inte ta hänsyn till modersrollens krav". Spelreglerna förändras. Vad som tidigare var rätt blev plötsligt fel och tvärtom.

— Efter en månad åkte jag ner till Portugal igen. Helt övertygad om att Henkan inte skulle leva många månader till. Det hade alla experter sagt.

Jag har fortfarande dimmiga begrepp om den tiden. Jag gick på nervtabletter och ville

bara dö. Hade ingen att prata med.

Till julen skickade den välmenande professorn en bild på Henrik. Han såg ut precis som en normal baby. Då blev jag sjuk. I två månader gick jag omkring och bara spydde. Jag gick ner tio kilo. Sen stod jag inte ut längre. Jag fixade en biljett i smyg och åkte hem till Sverige och hämtade Henrik. Sen ringde jag ner till José och sa att jag hämtat hem barnet. Han blev skräckslagen, för han hade sagt till våra kompisar att Henrik var död.

När jag kom ner var José verkligen i sitt esse. Han vrålade och hotade skjuta ungen när han skrek... han ville inte ha oss längre helt enkelt. Till sist tvingades jag packa ihop Malin som då bodde hos mig, Henkan och mig och åka hem till Sverige.

Ja, så kom jag hem igen då — utblottad och utskämd. Hade inte ett öre. Ingenstans att bo.

Det är två år sen. Nu har jag pluggat in mina betyg så jag skulle kunna söka in på förskoleseminariet om jag vill. Men jag vet inte om jag klarar av det. Tre av barnen bor hos mig — Magnus bor hos sin pappa. Egentligen hade jag velat att Freddi tog hand om alla tre barnen men det vill han inte. Dessutom reagerade folk med sån avsky när vi slutgiltigt hade bestämt att Magnus skulle bo hos sin pappa "Hur kan du lämna ifrån dig ditt barn?", sa dom. Jag försökte säga att det var Fred-dis barn också. Varför ska jag ha hela ansvaret. Jag var hans markservice i tio år medan han skaffade sig en lysande utbildning och ett bra betalt jobb. Själv har jag inte fått skaffa mig ett yrke än.

Du sitter fast nu Gull-Britt!

— Inte mer än vilken småbarnsförälder som helst.

Jo men på längre sikt...?!

— Så långt törs jag inte

tänka... Henkan kommer kanske alltid att vara blöjbarn... jag vet inte. Han är tre år nu. Han kan inte gå. Men jag tycker att han utvecklas. Men vi har det fint tillsammans nu ungarna och jag. Det är klart jag undrar ibland HUR FAN SKA DET GÅ?

Sempermorsan — modersmyten — det perfekta barnet. Kan du jämföra omgivningens reaktioner på Henkan och dina tre andra barn som är riktiga semperbarn?

— Nej, det kan jag inte. Jag är så aggressiv. Jag har byggt upp ett försvar mot såna fördomar. Men jag vet helt klart att jag klarar inte själv att träffa en 3-åring. Det blir för mycket. Med intellektet kan jag säga att jag vet att Henkan är annorlunda men i min känsla är Henkan... ja Henkan. Det är svårt att beskriva.

Hur har du organiserat din tillvaro idag?

— Henkan är på daghem. Malin har fritidshemsplats efter skolan. Eva bor hos en kompis till mig inne i Uppsala. Själv läser jag dramatik på universitetet. Magnus bor hos Freddi. Det är det som är svårt just nu tycker jag. När jag var i Portugal så förträngde jag min längtan och mina känslor efter Magnus. Nu tycker jag vi har fått en sån fin kontakt. Men jag tror inte han har det bra. Dom bor i ett höghusområde i Solna. Freddi jobbar mycket, är borta mycket. Jag försöker ibland lägga mig i uppfostran av Magnus men då blir Freddi så oerhört sårad. Vi har ju fortfarande inte talat ut — fem år efter skilsmässan.

Jag skulle vilja samarbeta mycket mer. Jag skulle vilja att vi diskuterade med våra barn gemensamt och delade — inte bara ekonomi — utan också allt annat som har med barnen och deras känslor att

göra. Nu är det alltid jag som organiserar när Magnus ska komma hit eller när flickorna ska åka dit.

Jag har nog fortfarande svårt att ställa krav också. Känner skuld, för att jag ställt till allt så, lämnat honom, skaffat mig barn med en annan karl.

I början var jag väldigt rädd hur Magnus skulle reagera på Henkan. Men jag har märkt att han är förtjust i sin lillebror. Han berättar för sina kompisar att han har en lillebror som är utvecklingsstörd och som bor hemma hos hans mamma. Det är såna där fina sidor hos Magnus som gör att jag känner att jag skulle vilja lära känna honom mycket mer. Jag känner att jag har missat honom.

Gullbritt — vad har du lärt dig av allt det här?

— Jag vet att jag är stark och att jag kan klara mig själv. Men jag vågar också erkänna att jag kan vara svag. Om jag inte hade fått Henkan hade jag nog aldrig blivit medveten om min typiska kvinnsituation. Efter att ha trott att jag inte är någonting, så har jag insett att jag faktiskt är någonting. På sista tiden har jag också fått så fin uppbackning av en massa tjejer. Jag har gått in i en tjejgrupp och där får jag solidaritet. Det är skönt.

Upplever du dig befriad från skuld idag — från att du inte orkat vara bara mor?

— Befriad — det vet jag inte. Men intellektuellt har jag insett det och det är ju en god bit på väg. Om det hade funnits daghem för alla ungar så hade jag ju aldrig hamnat i den där jävla situationen jag hamnade i för 13 år sen. Då hade det varit naturligt att jag hade kunnat få arbeta och få en utbildning. Jag tror att mitt liv hade sett helt annorlunda ut om jag hade haft en daghemsplats då... □

"Hon ville visserligen gärna bli kallad Harriet i stället, men han skrev morsan. Det markerade ett avstånd. Att kalla sin morsa för Harriet skorrade falskt: det var i sista hand hon som bestämde i alla fall."

"Detta var det största övergreppet av alla: att vuxna gick och knullade barn hur som haver, utan att fråga dem det gällde, d v s barnen. Om han hade fått välja var det väl inte säkert att han hade valt att bli son till en ensam kvinna som jobbade nästan jämt, ibland t o m på nätterna. Hellre var man då son till chefen för Marabou."

"... Nej, nu var han orättvis: morsan kunde ju inte hjälpa att hon inte bodde i villa och var gift med en civilekonom. Därför kunde hon ju som kompensation behöva en trevlig och intelligant son som Reine. Det var ju fel! Som han resonerade godtog han ju att det var barnen som var till för föräldrarna och inte tvärtom."

Han tog sista öklunken och konstaterade kallt: barn är till för föräldrarna. Varför skaffade man annars barn? Kanske var det så att morsan ville hämnas på mormor? Mormor och morfar hade ju skaffat mamma utan att fråga, men dom kunde hon ju inte komma åt. Därför hämnades hon i sin tur på nästa generation, på Reine. Men Reine i sin tur tänkte inte skaffa några barn, det var ojuste att hämnas på oskyldiga."

Ur P. C. Jersild: *Barnens ö*

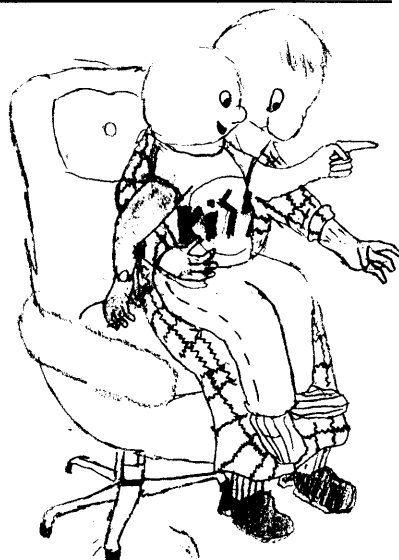
Av samtliga barn i förskoleåldern vårdas 62 % av ena föräldern i hemmet 15 % har daghemsplats eller kommunalt familjedaghem 23 % har okänd tillsyn.

Genomsnittligt har den svenska barnfamiljen knappt 2 barn. I hälften av alla barnfamiljer (med barn under 16 år) finns bara 1 barn. De flesta får så småningom syskon. Men 4,5 % av barnfamiljerna — över 4 500 har fyra eller fler barn.

1/3 av barnen växer upp i familjer med fler än 3 barn.

Arbetet med småbarn tar i genomsnitt per vecka — för barn 0—3 år — 52 timmar — detta arbete ökar med 50 % för nästa barn — hemarbete med tre barn eller fler under 6 år, tar 80—90 tim/vecka.

Familjedaghemmen har i genomsnitt 2,2 dagbarn och 1,4 egna barn. Men ca 30 % av barnen i familjedaghem vårdas i hem med fyra eller fler dagbarn.

Teckning av Mattias, 7 år

När du kom tassande till sovrummet tidigt på morgonen och sa mamma du ser ut som en palm i håret då glömde jag fem desperata månader med dej på åttonde våningen i Södertälje.

Gillan Liljeström-Svensson

I en undersökning av 33 nyblivna mödrar motiverar de sin lust att bli mor så här:

- att få något att leva för
- meningen med livet
- Guds mening med människan
- för att det gamla känns trist och gammalt
- att börja med något nytt
- att slippa vara ensam och få något att leva för
- att ha någon att bry sig om, att någon bryr sig om en
- att bli kvinna, att vara som andra kvinnor
- att mogna och förverkliga sig själv
- att bli respekterad som vuxen och som kvinna
- det största en kvinna kan göra
- för att äktenskapet behöver ett barn
- för att rädda äktenskapet
- för att mannen vill ha ett barn
- för att den egna modern ska förstå att man är vuxen
- för att vara lika duktig som hon
- för att mannen och kvinnan skall komma varandra närmare
- ett uttryck för kärlek
- bebisar är det sötaste och gulligaste som finns
- att klä babyn i söta kläder
- att känna sig stolt när man går ut med vagnen och alla tittar
- att ge barnet det man själv inte fått
- om man blir ensam har man någon...

(Undersökning av Elisabeth Lagercrantz, 1973)

Fotot: Curt Carlsson

samhället och barnen

Den privata fostran av barnen bygger på arbetsdelningen en försörjare — en mor. Nu när kvinnorna i allt högre grad går ut på arbetsmarknaden måste vi hitta nya former för fostran av barnen. Alternativet till privat barnuppfostran måste vara någon form av ansvarsfördelning mellan föräldrar och samhälle.

Men när vi talar om "samhället" idag menar vi oftast politiker, byråkrater och arbetsköpare, myndigheter, institutioner och företag. Och det "samhället" är uppbyggt under förutsättningen att mödrarna tar hand om barnen. Egentligen har inte så mycket hänt sedan den tiden då arbetslivet var något för män och ogifta, barnlösa kvinnor och äktenskap eller havandeskap var ett legalt skäl för avsked. Fortfarande tar "samhället" bara ansvar för de barn vars föräldrar ingår i arbetslivet — och bara för en liten del av de barnen.

Men det finns andra skäl till att bryta den privata barnuppfostran. T ex att mödrar och barn idag är så extremt isolerade. Kombinationen förvärvsarbetande föräldrar — isolerade hemmamödrar borde göra det självklart att alla barn hade rätt till någon form av kollektiv fostran.

Det finns exempel på dem som börjat forma alternativ:

I en förort i Helsingborg har hemmafruarna börjat organisera kollektiv barnuppfostran och gemensamma måltider, för att bli bryta sin isolering och bundenhet. I vissa kommuner utnyttjas tomma lägenheter för att snabbt få fram små daghem (när det gäller lägenhetsdaghem är fö Socialstyrelsens krav mindre stränga, förutom att de kan "återanvändas" på ett sätt som vanliga daghem inte kan). En hel del människor prövar kollektiva boendeformer.

En sida av att kvinnor och barn så länge hört samman är att kvinnor idag vet mest om barn och barns behov. Vet mest om hur det känns att som ensam vuxen ansvara för barn. Låt oss samla ihop de erfarenheterna för att pröva praktiska lösningar och formulera politiska krav. Hur viktig är den materiella standarden? Är det institutioner vi vill ha? Vilka krav ställer vi på daghemspersonalen?

Men i förlängningen av den diskussionen kommer vi inte förbi den centrala frågan om privat eller samhällelig fostran av barnen. Och då har vi inte bara yttre hinder att ta itu med utan då måste vi också se de hinder vi har inom oss. Vi är själva arvtagare till idén om privat föräldramakt. Är vi beredda att göra upp med den? Hur finner vi former för att förena det individuella föräldraansvaret med det kollektiva?

LW

Läs t ex: Ladberg: Daghem. Förvaringsplats eller barnmiljö? Prisma. Sjöblom: Åtta spädbarn börjar på daghem. W&W.

Daghemskampen startade redan vid sekelskiftet

BARN I STAN — en utställning om barns villkor kring sekelskiftet, på 30-talet och idag öppnade på Stockholms stadsmuseum den 15 april. Den är utarbetad av: Eva Garnert, Helena Cederström, Ulla Forstenberg, Helena Henschen, Lena Högberg, EvaLis Bjurman. Så här berättar de själva om utställningen:

Sekelskiftet "Vi får träffa Anna Karlsson, 4 år, som går på Katarina barnkrubba. Hennes mamma går i hjälphus. Pappan är på "okänd ort". Hon har två syskon, Gustav 6 år och Märta 8 år. Gustav är på samma krubba som Anna. Märta går på arbetsstuga efter skolan.

Vi berättar om deras liv till vardags, hur det såg ut på krubban och på arbetsstugan och hur barnen lekte på gator och bakgårdar. De få barnkrubbor som fanns vid sekelskiftet försiggick i välgörenhetsregi. Mot detta system av almosor i stället för rättigheter

visar vi den framväxande arbetarrörelsen som ansåg att samhället borde ha skyldighet att ta hand om barnen".

Trettiotalet: "Det är under denna period som principen för de sociala reformer vi idag har grundläggs. Vi tar upp "Kris i befolkningsfrågan" och kampen för de reformer som berör barn och kvinnor. Även i det här avsnittet får vi följa den politiska utvecklingen via en levande människa — Aina, förvärvsarbetande mamma på trettiotalet. Hennes son berättar om gängen, sammanhållningen, lekarna och drömmarna på gårdarna kring tidens barnrikehus."

Nutiden: "Det föds färre och färre barn. "Kris i befolkningsfrågan" håller på att få en ny och oväntad aktualitet. Vad beror det på? Allt fler barn kommer att ha en pappa och en mamma som arbetar. Allt fler barn växer upp med bara en förälder.

Vad betyder det här för barnen?

Vad gör barnen när föräldrarna arbetar?

Hur ser deras vardag ut?

Vi berättar om barn som är på daghem och barn som är utanför daghem. Vad är det för uppfostran den nya generationen får? Hur ser dess värdeinnehåll ut? Vi köpte ett representativt urval av leksaker. Vilka yrken är det barnen kan träna med hjälp av dessa?

Pojkarna kan bli poliser, konduktörer, cowboys, indianer och superhjältar.

För flickorna finns ett fåtal yrken att välja mellan, sjuksköterskan, hårfrisörska, snabbköpskassörska och framför allt hemmafru och mamma. Utställningen pågår under perioderna 15 april—31 oktober. Utställningsgruppen har utarbetat speciellt förberedelsematerial med faktablad, diabolbilder, sång, danslekar m m — för alla de daghemsgrupper och fritidshemsgrupper som kommer till utställningen.

De här barnen är på väg från utackorderingsbyråns barnhem till något fosterhem. Deras egna föräldrar är för fattiga för att kunna försörja dem. Året är 1902. Foto: Stadsmuseum.

Gruppen som arbetat med utställningen är alla småbarnsföräldrar. Anledningen till att de började arbeta med utställningen är att de själva stod mitt uppe i problemen kring barnuppfostran, barntillsyn och föräldraskap.

— Vi hoppas att alla besökare ska få samma känsla som vi fått — att dagiskampen är en direkt fortsättning på den kamp som startade vid sekelskiftet när människorna började flytta in till städerna och bli lönearbetare. De barnkrubbor som fanns kring sekelskiftet byggde på välgörenhet, men redan i början av 1900-talet krävde kvinnorna i Stockholms allmänna kvinnoklubb barnkrubbor åt arbetarklassens barn. De kämpade också för de ogifta mödrarnas rätt att behålla sina barn — två krav som nära hörde ihop. Däremot sågs barnkrubborna som en ren förvaringsplats — om dess andliga innehåll var det ingen debatt.

Den kom på 30-talet då bl a Alva Myrdal engagerade sig i debatten om pedagogiskt inriktade lekskolor. Man kan säga att kampen fördes på två fronter. LO och fackföreningskvinnorna kämpade för fler barnkrubbor. De intellektuella jobbade för det pedagogiska innehållet, utan att se till arbetarklassens direkta behov av barntillsyn.

HSB:s bostadskooperativ kämpade aktivt för bättre bostäder åt arbetarfamiljerna. Inom ramen för den kampen drev de också egna lekstugor, hade egna barnkolonier och de startade en egen personalutbildning. HSB:s lekstugor och lärarutbildning övertogs sen av kommunen.

Sen september förra året har utställningsgruppen jobbat. Vad har de själva lärt?

Eva: Först nu har jag verkligen insett vad som är dåligt med "pedagogiska" leksaker. Barn behöver ha en funktion och måste få riktiga arbetsuppgifter. Leken är inte alls barnens arbete, som man brukar få lära sig.

Helena: Ja just det. Jag har en kille på 16 år, uppfostrad i 60-talets liberala anda. Nu börjar jag inse att den "fria fostran" bara är en annan sida av den gamla auktoriteten.

Lena fyller i och berättar att hon just haft ett samtal med några förskollärare som haft pro-

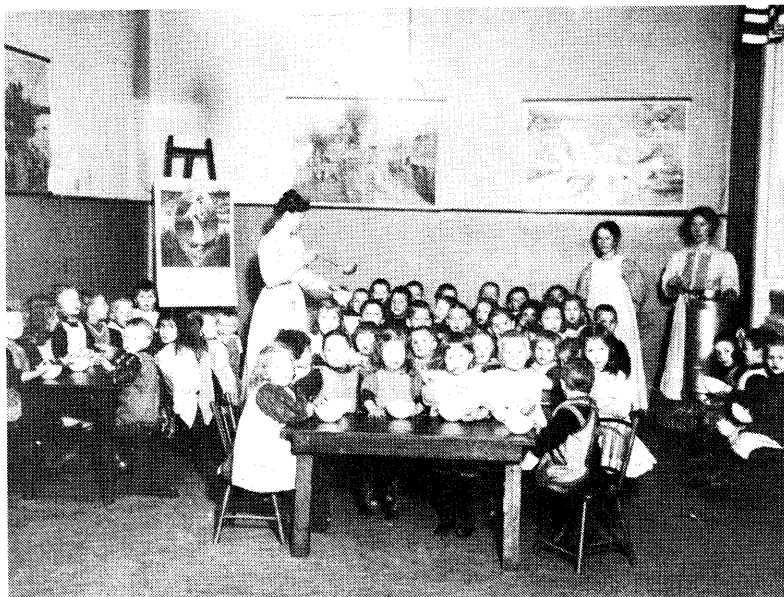
blem med att leka ringlekar: "vi brukar inte leka så organiserat." Tjejerna tyckte det var ett bra exempel på nutida barnuppfostran.

— I rädsla för att vara auktoritära vågar vi inte ens leka organiserat för att träna kollektivt samarbete, trots att samhället oavsett målsättningen är ett kollektiv.

— Men vad vi framför allt har lärt oss är varför daghemskampen är så oerhört viktig idag.

Historien från sekelskiftet och fram till våra dagar visar att det alltid är de sämst lottade i samhället och deras barn som råkar illa ut så länge vi inte tar ett kollektivt ansvar för barnen. Vid sekelskiftet fick fattiga familjer och ensamma mödrar lämna sina barn i fosterhem för att dom inte hade någon annan barntillsyn. Jakten efter fosterföräldrar då motsvaras av jakten på dagmam-mor idag.

Gunilla Thorgren

Katarina Västra barnkrubba 1906. Krubban drevs på välgörenhets-basis.

En HSB-lekstuga. HSB:s lekstugor hade en mycket rikare lekutrustning än barnkrubborna. Foto: HSB:s arkiv.

Bitte:

”När förutsättningarna finns är det en glädje att ha barn”

— Jag hade övat mej i min mamma-roll sen jag var liten, först med dockor och sen med pappersdockor. Jag avundades småbarnsmammorna som kånkade hem blöjpaket när jag själv inte hade barn.

Men myten var bara ett ok att bära — inget stöd när jag blev mamma på riktigt.

Bitte är 32 år, högskoleutbildad, arbetar heltid. Hon lever tillsammans med Thomas sedan 10 år, de har ett barn, Daniel, 5 som går på dagis. I maj väntas barn nummer två. Bitte och Thomas ska dela på barnledigheten.

Var det självklart för dig att skaffa en yrkesutbildning?

— Ja, absolut. Jag är enda barnet och har växt upp på landet. Min mamma har alltid varit yrkesverksam, även om hon arbetade hemma så att jag också kunde vara hemma. Hon var damfrisörska. Men jag hade respekt för hennes jobb, störde aldrig när hon hade kunder. Men även om det var alldeles klart att jag skulle plugga, så var det helt naturligt med flickskola, fast det fanns läroverk. På den tiden pratade man om att en flicka inte skulle ta upp en plats i läroverket för en pojke. Men ett yrke var ju bra att ha att ”falla tillbaka på.”

Jag minns att jag tänkte på typiska tjej-jobb, småskollärare, sjuksköterska, arbetsterapeut. Jag blev teckningslärare. Men jag tänkte aldrig på läkare eller advokat.

Hur såg du på framtiden då?

Först utbildning, sen barn. Och jag såg inte barn som något hinder för att jobba. Men tanken på att bli mor fanns med, starkt, hela tiden sedan jag blivit vuxen. Under utbildningstiden fanns det flera

kamrater som hade barn. Jag kände en klar kvalitetsskillnad om jag jämförde mig med dem. De var mer värda. De hade barn, men vad hade jag? Vad ska man ersätta barn med när man är tjej?

Där kommer modersmyten in:

Javisst. Och den påverkade mig mycket. Thomas och jag levde tillsammans i fem år innan vi fick Daniel. Och vi bodde i ett ganska nytt bostadsområde där vi hade många småbarnsmammor som grannar. Jag avundades dem och såg trånande efter dem när de bar sina blöjpaket. Intellectuellt förstod jag att jag hade det bra med mitt jobb, stimulerande och kul. Jag var fri att göra vad jag ville på min lediga tid. Men känslomässigt tyckte jag att de hade mycket mer än jag.

Modersmyten låg som ett ok över mig. Jag hade ju övat mig sen jag var liten, lekt med dockor först, sen med pappersdockor. Och pappersdockorna blev alltid med barn...

Sen bestämde ni alltså att skaffa barn?

— Ja, då var förutsättningarna bra. Vi hade bra bostad, jag hade kommit in i jobbet efter det att utbildningen var klar. Vårt förhållande fungerade tillräckligt bra. Jag hade många föreställningar om allt jag skulle hinna under mamma-ledigheten. På den tiden

Intervju:

Gunilla Myrberg

Foto:

Thomas P. Svenson

kunde inte papporna ta ledigt. Jag skulle trycka tyg, rita, ta med barnet ut på långa utflykter. Det kom som en stor chock att Daniel tog så mycket tid, att det ingick en massa praktiska saker i mamma-rollen. Om när Daniel var på väg ökade trycket på att vi skulle gifta oss. Eller rättare sagt, kraven tog ny fart.

Var det lätt att få daghemsplats?

Nej, först verkade det omöjligt. Jag tjatade och ringde ofta. Men istället för daghemsplats erbjöds jag sociallön. Jag tyckte det vore bättre för kommunen att få in min skatt och ordna daghemsplats åt Daniel. Men det gick visst på olika konton... Till slut ordnade det sig ändå. Och vi började invänjningen, Daniel var sju månader.

Det tog sin tid, först var han väldigt mycket förkyld. Man talar om invänjning för barnet, men aldrig för föräldrarna. Jag tyckte det tog lång tid innan jag vande mig.

Du funderade alltså aldrig på att bli hemmafru?

Aldrig någonsin. När man nu lever i små familjer så är det oerhört viktigt för barnen att få vara viss tid i en kollektiv miljö. Jag tycker man har ett ansvar emot sitt barn, att ge honom möjlighet att träffa andra människor. Dessutom skulle jag själv må så dåligt

av att vara hemma. Men vi blir hemskt glada när vi träffas efter dagis, de gånger jag hämtar så småspringer jag nästan sista biten. Vi turas om att hämta och lämna honom.

Hur känns det nu när andra barnet är på väg?

Det känns bra. Känslomässigt är det här mer förankrat för jag uppfyller inte någon slags dröm. På det sättet är beslutet att skaffa ett barn till ett annat slags ställningstagande. Men vi tycker det är viktigt att Daniel får någon att dela oss med.

Hur har du det med modersmyten nu då?

— Ja nu vet jag ju hur det är att kånka hem blöjpaket så det är ingenting jag behöver längta efter. Men jag får små återfall. Häromdan köpte jag en stickbok för babykläder som jag inte alls behövde. Men jag kunde inte låta bli, det var ett slags sug. Jag kände mig lite som en skåpsupare. Och jag kan känna lust att köpa alla veckotidningarna om Silvia som väntar barn, inte för Silvia, men för stickbeskrivningarna. Men jag köper dem inte — bara den här stickboken...

Och nu när Thomas ska ta pappaledigt tre månader så är jag lite avundsjuk, ibland kan jag vilja ha något att skylla på så att jag får ta hela ledigheten. Även fast jag vet att jag skulle tycka det var urtrist att vara hemma så länge.

Men en viktig sak apropå modersmyten. Den har inte hjälpt mej att få en bättre relation med Daniel. Thomas har lika bra kontakt med honom som jag har, utan myter. Han har aldrig upplevt sig mindervärdig gentemot kompisar som hade barn när vi inga hade, så som jag gjorde. Han känner inget sug efter babyböcker nu, men jag vet att han fungerar lika bra som förälder som jag till det nya barnet också.

Får ni daghemsplats till den nya babyn?

Ja, det utgår jag ifrån. Och jag kommer inte att ge mig förrän vi har en. Vi jobbar båda för det. Thomas är med i Aktionsgruppen för daghem sen ett par år. Vad som känns viktigt nu är att se till att daghemmen blir bra. Förr krävde man bara plats, men nu är kvalitetskraven lika självklara.

Arbetar ni båda politiskt?

Ja, innan vi hade Daniel gick vi på möten och aktioner tillsammans. Nu delar vi upp det. Och Daniel är ofta med. Vi har

aldrig känt oss bundna av honom. Om vi har avstått från något kan vi aldrig skylla det på Daniel.

Hur har ditt liv förändrats sen du fick barn?

Jag tycker att jag är friare. Jag har inga biologiska skyldigheter mot mig själv. Jag har ett jobb som jag gillar, bra bostad. Thomas och jag är ekonomiskt oberoende av varann. Jag vet hur jag ska kräva att samhället delar ansvaret för barnen med oss. Och när förutsättningarna finns så är det ju en stor glädje att ha barn. Men förutsättningarna måste finnas för att man ska orka. □

När vi talar om tillsynen av förskolebarn i Sverige idag, talar vi om nästan 780 000 människor.

417 000 av dessa barn har mödrar som förvärvsarbetar.

78 000 har en daghemsplats.

70 000 har plats i kommunalt familjedaghem.

269 300 har en tillsyn som föräldrarna själva får ordna bäst de kan.

Sämst tillgodosedd är tillsynen av spädbarn och barn upp till 3 år. Kommunerna bygger färre daghemsplatser till de minsta. Kostnaderna för en daghemsplats för barn upp till 3 år är tio gånger så stora som för barn över 3 år. Men i stället för att åberopa att man inte har lust att satsa så mycket pengar på de minsta, så hävdar man att det inte är bra för små barn att vara på dagis.

Till en väninna

När jag ser din uppgivenhet
dina underströmmar av
självförakt

och din strid
för det du ändå tror
är ditt revir:

Om jag kunde ge dej
om än bara så lite
av all den kampvilja
som brinner i mej.

Lite mod
att höja nacken
räta ryggen
lite vetskap
om allt du har rätt att kräva.

Om jag kunde låta
bördan av dina falska plikter
ge dej styrka
att skydda dej mot ditt sårade
samvete.

För du måste gripa livet
om midjan
innan det slinker ur händerna
hånflabbande.

Gillan Liljeström-Svensson

Flera hundra småbarn lämnas ensamma under någon del av dygnet medan föräldrarna arbetar.

"LO gjorde hösten 1975 en undersökning, som i klara siffror visar hur stort behovet av barnomsorgen är utöver de rekommenderade tiderna 06.30—19.00.

81 500 barn behöver omsorg på andra tider än de vanliga daghems- och fritidshemstiderna. Om man ser till behovet av barnomsorg under olika delar av dygnet visar utredningen att:

58 000 barn behöver mer omsorg på kvällarna

26 000 barn behöver tillsyn på nätterna

48 000 barn behöver tillsyn på morgonen

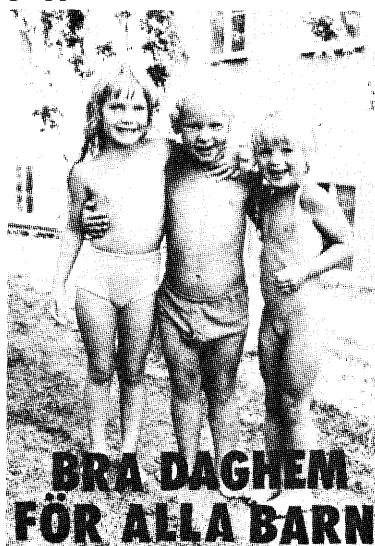
40 000 av barnen behöver dessutom tillsyn på helgerna

Allt detta beror på att föräldrarna jobbar i skift" (AB 26.1.77)

Foto: Marie Nilsson

Vykort från Nacka daghemsgrupp.

**BRA DAGHEM
FÖR ALLA BARN**

Daghempersonalens situation är full av motstridiga krav. På ena sidan har de kommunen som bestämmer de ekonomiska ramarna för arbetet, på andra sidan föräldrarna med sin privata äganderätt till barnen. Inom ramen för ett lågbetalt jobb ska arbetsuppgifterna skötas som ett kall av en grupp människor som ofta i sin tur har högst olika syn på barn, barnuppfostran, arbete. I de människor som arbetar på dagis korsas olika ideologier och ekonomier.

Illern heter ett dagis i Solna. Det är ett spännande dagis, för här arbetar man medvetet med att försöka föra upp de här motsättningarna i ljust och utifrån det finna en arbetsform till barnens bästa. En unik förutsättning finns: personalen har sökt anställningarna kollektivt och redan ett år innan Illern öppnade hade de träffats och också haft en studiecirkel ihop. Dessutom har man en rätt medveten och enhetlig föräldragrupp, eftersom de flesta barnen kommer från ett näraliggande studentbostadsområde.

Trots de gynnsamma förutsättningarna har man fått satsa det mesta av sin tid och sina krafter under de 1,5 år man jobbat för att ens komma i närheten av de målsättningar man formulerat. Och det är målsättningar som i stort sett bara följer Barnstugeutredningens direktiv...

Illerns erfarenheter får inte stanna hos Illernpersonalen. Menar vi något med "bra daghem" och menar Barnstugeutredningen allvar med sina direktiv måste deras kunskaper föras vidare...

SÅ HÄR KAN DAGIS VARA — men det är inte lätt

Hösten 1974 samlades några förskolelärare och barnskötare en kväll hemma hos Marie i Bergshamra i Solna. Alla kände varann från arbetet på olika dagis. Alla ville jobba ihop. De visste att kommunen planerade att bygga ett nytt daghem och beslutade att söka tjänsterna tillsammans. Gruppens målsättning var att alla skulle kunna prata med varann, inte bakom ryggen på varann och man ville skapa en gemensam inställning till arbetet: att satsa av sig själv, att satsa av sin tid (även fritid), att få med många killar. Så här berättar Marie, Susanne, Gunilla 2 1/2 år senare:

— Efter att ha träffats några gånger och diskuterat hur vi ville lägga upp arbetet skickade vi in en kollektiv ansökan till kommunen. Där angav vi hur tjänsterna skulle exakt fördelas och hur vi ville lägga upp arbetet. Vi stödde oss på Barnstugeutredningen och motiverade vår ansökan med att vi ville jobba på det här sättet för att minska personalmotsättningarna och motsättningarna mellan personal-föräldrar. Kommu-

nen var positiv men kunde inte ge snabbt besked. Under tiden hade vi en universitetscirkel varje vecka om "Social inlärning för förskolan", ledd av två forskare från universitetet. Ibland träffades vi en kväll extra i veckan för att lära känna varandra och prata om hur vi skulle jobba. Vi bjöd in kommunens representanter till ett arbetsmöte och efter det kompletterade vi vår ansökan med en mer preciserad målsättning: om ute- och inommiljön, föräldrasamarbetet, samarbetet med skolan, kontakter med äldre, personalträffar osv. Vi kollade också med facket att allt var OK. Den skrivelsen skickade vi till alla ledamöter i sociala centralnämnden.

Precis innan semestrarna fick vi besked om att vår ansökan gått igenom. Vi hade bl a begärt att få vara med på ett tidigt stadium i planeringen av ute- och inommiljön. Men när vi började i augusti var den fasta inredningen redan klar och inventarierna redan beställda. Vi försökte stoppa det men det var omöjligt. Utemiljön lyckades vi i

alla fall påverka. Vi fick bärbuskar och fruktträd istället för prydnadsbuskar.

Vi hade planerat att öppna i oktober men föräldrarna tryckte på kommunen och kommunen pressade oss. Vi tvingades öppna en vecka tidigare än planerat. Det var en rivstart vi inte tänkt oss.

Illern består idag av två syskongruppen med 15 barn (ingen överinskrivning) och 3 personal i varje. Därtill en småbarnsgrupp på 12 barn (20 % överinskrivning) med 3,5 personal. Det finns en föreståndartjänst och 1,5 personal i köket. Man lagar all mat själv och har avstyrat elektronugnar. I den ordinarie personalen ingår 3 män, dessutom arbetar fn 2 AMS-anställda män i barnarbetet. Utöver detta har man ofta lärarkandidater, vikarier och extrapersonal. Den fysiska planeringen följer i stort Barnstugeutredningens idéer med central lekhall, hemvister och "stationer". I samma enplanshus ligger också ett fritidshem för 7-9-åringar (36 st) som står i öppen förbindelse med daghemmet.

Marie Nilsson
fotograferade på Illern.

I februari 1977 är jag på Illern några dagar, vid olika tidpunkter. För mig är det som en förverkligad vision av vad dagis kan vara. Miljön lever, i färger, textilier, udda möbler, en miljö skapad av och för dem som arbetar på dagis: barn och personal. Lekhallen är som en sagogrotta med sina paraplyer i taket. Det finns rymd och öppenhet, det finns rum för ensamhet och rum för gemenskap. Jag känner mig aldrig som en inträngling. Första dagen märker jag att vi aldrig behöver höja rösten när vi samtalar, inte ens i lekhallen. Efter det blir jag knappt ens förvånad när jag hör att "vilan" är borttagen eftersom den inte behövs — vare sig för barnen eller personalen. Om något barn är trött tar det sin kudde och sover en stund i musikrummet.

Överallt finns det möbler också för de vuxna — ibland hämtade från någon vind, ibland köpta från myrorna eller överskottslagren. För mig blir vuxenmöblerna en symbol för att Illern också är de vuxnas — personalens och föräldrarnas — och inte bara en arbetsplats för passning av och anpassning till barnen. Vuxenmöblerna gör också att det känns naturligt för föräldrarna att stanna kvar och prata, tex vid "hämtningen". Personalrummet är "barntillåtet" eftersom avdelningarna är "vuxentillåtna". En morgon är jag med på ett av de dagliga stormötena, då man planerar dagen. De flesta barnen är 3–4 år. Samtalet slingrar sig fram: några vill köra lastbil men då kommer vi underfund med att vi först måste skotta vägar i snön. Vi funderar lite kring snö, gör en utvikning om åskväder och beslutar till slut att det är en jättebra dag för snögubbar. En halvtimme senare står en hel snögubbsfamilj på gården — alla vill jobba, för alla har varit med om att bestämma.

Sängen på späd fascinerar mig. En fantastisk dubbelsäng med sänghimmel, spännande tyger, rutschkana. Personalen och föräldrarna har byggt den tillsammans på ett av de "arbetsmöten" då man tillsammans förändrar miljön. Här sover 4-5 av spädbarnen med någon personal, nära varandra. De andra sover tillsammans i ett litet rum där hela golvet är fyllt av madrasser. De allra minsta sover i sina vagnar. Spädbarnsavdelningen fungerar lite utanför de två syskongrupperna men nu arbetar hela personalen på att skapa "totalsyskongrupper" där alla barn, från halvårsbarnen till nio-åringarna på fritidshemmet i samma byggnad, skall ingå. Då skulle samma personal kunna följa samma barn genom åren och också hinna få en djupare kontakt med föräldrarna — och barnen skulle lära känna varandra tvärs genom skolans klass- och åldersindelning. För att också nu få bättre kontakt med föräldrarna har man "delat upp" barnen i grupper om fem och man träffas på föräldramöten både i 5-gruppen och på avdelningsmöten. Smågrupperna skall sedan cirkulera mellan personalen. Innan Illern öppnade gick dessutom personalen på hembesök hos alla "sina" barn och det försöker man göra till rutin. Utanför dagismiljön kan det vara lättare att mötas bortom föräldra—personal—roller. Man har också haft en gemensam fest.

Det kanske viktigaste på Illern är öppenheten. Både den rumsliga och den mellan människorna. Öppenheten — som rymmer både kommunikation och konflikter — har varit det svåraste att erövra. För att bibehålla och utveckla öppenheten träffas man ofta, minst en gång i veckan. Mycket tid har också gått åt till att finna en form för planering som vidareutvecklar arbetet. I början på varje termin gör man en grovplanering. Den kompletterades tidigare av en vecko-planering men nu arbetar man med ett rullande treveckorsschema då man försöker frånga "ämnestänkandet" (tex att syssla med "form och färg" under en period) och i stället hitta en form som tar vara på vad ungarna fn är intresserade av. Dessutom försöker man i själva planeringen bygga in hänsyn till varje barns särskilda behov. För att kunna följa utvecklingen för man dagbok varje dag. Man har också jobbat med former för barnens medinflytande och egna ansvar i balans med de vuxnas ansvar. Stormötena är ett sådant initiativ. Men när jag pratade med barnen ville de helst bestämma ännu mer — varför var det tex bara fröknarna som bestämde när de fick koka te på avdelningen? Hur ger vi barnen reellt inflytande över sin egen situation?

"Motsättningarna utvecklar"

När jag entusiastiskt talar med personalen om mina intryck vill de dämpa mig, korrigerar mig. De vill inte att Illern målas upp som en idyll. Det dröjer ett tag innan jag förstår att vi talar om olika saker. De talar om den väg de har kvar medan jag talar om den väg de tillryggalagt.

— Det har varit en jobbig tid, säger Kerstin, Gudrun, Gunilla, Marie, Susanne och de andra som är kvar från den ursprungliga gruppen. Vi hade väldiga ambitioner och jättehöga krav på oss själva. Efter ett år var det många dåliga magar här. Men nu börjar vi hålla oss på en nivå vi klarar av. Vi har mycket kvar. Men vi är en bit på väg.

— Trots att vi hade så bra förutsättningar — hade snackat ihop oss under ett år, hade föräldrar som i de flesta fall var med på våra idéer — visade det sig när vi började jobba att vi menat olika när vi sagt samma sak. Vad menar man t ex med "självständighetsuppfostran"? Vad menar man med så få regler som möjligt? Skulle ungarna få vara ensamma i musikrummet eller bara med någon vuxen? Och sådana saker blev det massor med konflikter. I början kunde vi snacka i evigheter om obetydliga svårigheter som ommöbleringar eller att någon gått på mattan med stövlarna på. Men under dolde sig väldiga motsättningar. Vår målsättning att prata rakt med varandra om allting visade sig svår i praktiken. Eftersom vi har full insyn hos varann reagerade vi när någon gjorde annorlunda än vi bestämt. Samtidigt var ungarna ovana att fungera demokratiskt och det var ett himla liv i lekhallen. Allt det här tog tid och kraft och skapade misstämningar.

— I höstas började vi med

p-grupp (personalgrupp) varannan vecka tillsammans med en av kommunens psykologer. Nu börjar vi kunna ta upp känsliga saker också när inte hon är med. Samtidigt är det oundvikligt att man gillar varann mer eller mindre i en sådan här stor grupp. Om man inte vågar erkänna det utan går bakom ryggen på varann — det är då det blir snett.

— Vi har organiserade arbetsbyten och det har nog betytt mycket för att öka förståelsen. T ex att vi inser hur det funkade i köket och köket kommer mer in i barnarbetet. Eller att växla från späd, där hela dagen är fylld av praktiskt arbete, och anpassa sig till syskon, där det viktiga ofta är att ha tid för dialog t ex. Det finns en press på att det ska vara *synliga* resultat. Det syns när barnen kommer hem med en massa små prylar men det syns inte om man snackat mycket med dom. Det är ett osynligt arbete som man själv måste inse värdet av och stå för.

— För att en sådan här grupp ska fungera måste nog alla vara inriktade på barn. Åtminstone ha samma inställning. Vårt sätt att arbeta kräver ju mer än det vanliga tankandet att jobbet, det är bara på arbetstiden. Det här är en del av ens liv, ingen yrkesroll man lägger av när man går hem.

— Man måste känna stor trygghet i arbetsgruppen för att orka vara öppen och ärlig hela tiden. Riktigt så långt har vi väl inte kommit. Men vi är ense om grundinställningen: att motsättningar utvecklar, att det är farligt att sopa konflikter under mattan. Det är en början.

— Nu arbetar vi också fackligt på att ändra skillnaderna mellan förskollärarnas och barnskötarnas villkor. Idag är det t ex bara förskollärarna som har rätt till barnfri tid. Men hos oss delar vi ju på allt

arbete. Det är en svår kamp eftersom vi dessutom tillhör olika fackförbund.

— Mycket av det som är svårt på dagis har ju vi också. Hur mycket orkar man ställa upp som människa till människor i förhållande till t ex föräldrar? Hur mycket orkar man ta in av problem och svårigheter? Hur delar man ansvaret för barnen med föräldrarna, på det känslomässiga och ideologiska planet? Vad gör man när personal—föräldrar inte gillar varandra som personer?

— Det är nyttigt att flera av oss är föräldrar på andra dagis. Då kan man se att man själv gör samma fel som vi sedan anklagar "våra" föräldrar för: att vara för passiva, att inte läsa våra lappar t ex.

— Vi har talat om att åka iväg barn och personal och föräldrar på t ex en lägervecka för att lära känna varandra. Men hur mycket är föräldrarna beredda att satsa av sin privattid på dagissamarbetet? Och hur mycket är de *egentligen* beredda att släppa till sina barn känslomässigt? Och var kommer barnens inflytande in?

— Allt det där är svåra frågor. Och det finns andra saker vi tänkt på men ännu inte genomfört. Att ha kontakter med äldre människor. Att självklart kunna avlasta varandra i arbetet utan att programmera det. Det tar tid att bygga upp allt sånt där.

Personalens mödosamma arbete

Min idyllisering av Illern ersätts alltmer av respekt för personalens mödosamma arbete att bygga upp något nytt, deras sätt att möta problem och svårigheter. Både dom som finns inbyggda i samhällsstrukturen och dom som finns inom oss själva. Min förklaring över allt som fungerar blandas med funderingar

över det som ännu inte fungerar. Mitt perspektiv vidgas så att jag börjar se *både* vägen de tillryggalagt och vägen de har kvar.

Under arbetet med Illern klarnar mycket av de motsättningar i daghemssituationen som jag inte kunnat — eller vågat — se under mina 6 1/2 år som dagisförälder.

För på Illern finns också allt det som finns på nästan varje dagis och som har sina rötter bl a i brytningen mellan privat barnuppfostran och kollektiv.

Samhället — i gestalt av kommunens beslutsfattare — ser det daghemmet som förvaringsplats för skattebetalarnas avkomma eller som social miljö för kommunens minsta invånare? Deras syn avspeglar sig i deras konkreta beslut. Vilka möjligheter har personalen att göra dagis till en social miljö när storpappa kommunen har den ekonomiska makten och t ex inte ens släpper in personalen när det gäller beslut om miljön och om öppnandet? Hur ska personalen balansera mellan att ta initiativ och ansvar när de inte är med om att bestämma ramarna? Å ena sidan är de barnexpertis med ansvar för samhällets blivande medborgare — å andra sidan löntagare underställda arbetsgivarens beslut.

För att kunna göra ett bra jobb på ett livsviktigt område krävs en arbetsinsats som inte låter arbetstiden begränsas av lönen. En kväll i månaden betalar kommunen för personalkonferenser på kvällstid. En kväll i veckan anser Illernpersonalen vara ett minimum för att ens komma i närheten av de mål Barnstugeutredningen satt upp. Fackligt sett kan det vara tveksamt. I relation till barnen och barnarbetsbetydelse är den inställningen den enda riktiga.

Hur fördelar sig ansvaret för barnen?

Är daghemmet ett kollektiv av personal och barn som tillsammans bygger upp något? Eller är barnen fortfarande föräldrarnas privategendom utlånade 8—10 timmar om dagen till personer som helst ska ge trygghet utan att skapa känslomässigt beroende? Är barnen och därmed daghemmet en angelägenhet för oss alla för att de en gång ska ta över vårt samhälle? Eller är de en angelägenhet för inblandade föräldrar, personal och barn?

Allt detta började klarna för mig på ett föräldramöte. Till min förvåning upptäckte jag att jag solidariserade mig med personalen och upplevde föräldrarna som kravfulla och oförstående inför personalens arbete. Min upplevelse var jubbelt eftersom min dagisförälderdel samtidigt tyckte det var bra med aktiva, medbestämmande föräldrar.

Historien om pulkabacken visar något av vad jag menar:

Nära Illern finns en stor skid- och pulkabacke. Ett av barnen hade skadat sig när hon åkte nerför backen. Nu fattades följande beslut: barnen skulle under dagistid inte få åka i backen. På icke-dagistid bestämde respektive föräldrar om barnet fick åka. Om barnen inte nöjde sig med en mindre backe som finns i närheten skulle personalen åka buss med dem till en annan, större backe.

Beslutet satte igång många frågor i mitt huvud.

Är det riktigt att ha olika regler på dagis och hemma? Ska föräldrarnas medinflytande innebära att de kan besluta över personalens arbetstid (bussresorna)? Betyder

det att personalen får två arbetsgivare, kommunen och föräldrarna? Hur påverkar det i så fall personalens självkänsla i det egna arbetet? Vilka möjligheter har personalen till "medinflytande" över barnens situation i hemmet? Måste inte höga krav på personalens arbetsinsats kombineras med stor respekt för deras arbete? Grunden för ett verkligt, delat ansvar mellan föräldrar och personal måste väl vara ömsesidigt lyssnande, ömsesidig kritik, ömsesidigt lärande av varandra?

Efteråt pratar vi om vad som hänt. "Det är som om dom ville att vi skulle stå för reglerna och det auktoritära så dom får stå för friheten och det anti-auktoritära", säger Susanne. "Jag tror inte dom fattar och värdesätter vårt jobb. Vi som satsat så vi knappt hunnit med ett liv utanför Illern. Och jag har också barn... Är det här ett jobb eller ett kall eller vadå?"

Men fortsättningen är lika viktig. Ett par dagar senare berättade Susanne att hon tagit upp vad som hänt med föräldrarna och att de beslutat att på kommande föräldramöten diskutera vilka krav personal—föräldrar kan ställa på varandra, att också personalen har rätt att ställa motkrav och ifrågasätta föräldrarnas beslut utifrån sina praktiska erfarenheter av det dagliga arbetet.

Det är det som känns så hoppfullt med Illern. Inte att det är en idyll. Inte att det är en oas. Utan för att man erkänner de motsättningar som finns och med hjälp av dem utvecklar arbetet. I deras sökanden tror jag det finns erfarenheter vi måste ta vara på om daghemmen på sikt ska innebära en annan syn på barnen och ett reellt alternativ till den privata äganderätten till barnen. □

Louise Waldén

Vid den allmänna hälsokontrollen av 4-åringar 1970 visade 23,9 % av 24 000 undersökta barn störningar i beteende och mental utveckling.

EN BARN
DEN
MÖSTE JAG
TA
MEJ
UR

teckning av Mattias 7 år

Min törst går inte att släcka
törsten efter dej
mitt barn
som jag älskar
för din brist på likgiltighet
och din livskraft
inte nedtrampad eller tvinnad.

Min törst går inte att släcka
törsten efter ett liv åt mej
mitt barn
som skulle ge mej
min obändiga nyfikenhet
stillad.

O denna törst
mitt barn
bränner mej i din frånvaro
men frågan är
om den inte är mest outhärdlig
när jag är hos dej.

Gillan Liljeström-Svensson

1 meter motorväg kostar 20 000:— att bygga.
En daghemsplats kostar 21 000:— att anlägga.

En bilparkeringsplats omfattar 25 m².
På ett daghem får varje barn 9,4 m² att röra sig på.

(Ur Vi, Öppet brev till socialministern från Inga Lantz.
Uppgifter från hösten 1976.)

"Det är otvetydigt att uppfost-
ran är ett område som inte görs
till föremål för politiska ana-
lyser i vårt land. På detta om-
råde kommer därför förment
opolitiska experter att spela en
framträdande och t o m avgö-
rande roll. När det gäller bar-
nen frågar man sig inte vilket
bidrag politikerna kan ge. Man
förutsätter helt enkelt att sva-
ren på i realiteten politiskt
brännbara frågor återfinns
inom psykologi, sociologi och
pedagogik." (SOU 1975:33)

"Man får också komma ihåg
att en snabb urbanisering och
kollektivering ställer större
krav på både föräldrar och
barn i ett starkt föränderligt
samhälle. Familjestrukturen
och därmed barnets situation i
familjen och samhället har
förändrats gradvis under de
senaste årtiondena och innan
samhällets kompletterande
barntillsyn har funnit sin form
måste man räkna med att olika
konfliktsituationer inom fa-
miljen kan uppstå som direkt
och indirekt återverkan på
barnets fysiska och psykiska
hälsa." (SOU 1975:32)

Men älskade mina barnen små
har ni det rätta virket?

När ni ska leva
och jag ska slå

åt rätt håll
om jag visste vilket

Och ni ska leva
Och jag ska slå

Om något av slagen rammar er?

Den moder bliver
dåligt förmår

Hon föll till jorden ner
Kjerstin Norén 23/1 1977

Statistiken är inte uppbyggd
så att man kan se hur många
män med förskole- och skol-
barn i olika åldrar som arbe-
tar. Den statistiken finns emel-
lertid för kvinnor. När får
vi motsvarande stati-
stik för män med
barn?" (SOU 1975:37)

Vykort från Nacka daghemsgrupp

foto fr v: Håkan Peniowski, Birgitta Lagerström, Sven Oredsson.

vart är vi på väg?

Att arbeta med det här numret har varit en smärtsam och kaotisk medvetandeprocess. Att se hur maktlösa barnen är. Att inse att när vi som bäst fyller vår modersroll efter de normer som ställts upp bidrar vi som mest till att bibehålla en produktionsapparat och en människosyn som gör det än mer omöjligt att förena föräldraskap och vuxenliv. Att känna att när vi medvetet försöker förändra t ex genom att arbeta politiskt ser det politiska livet så ut att vi knappt hinner träffa våra barn.

Vi har idag ett vuxenliv som det inte passar att ha barn i. Accepterar vi det är den logiska konsekvensen att inte föda barn. De sjunkande födelsetalen tyder på att en del kvinnor dragit den slutsatsen.

Men om vi vänder på perspektivet och tänker oss ett samhälle ur barnets perspektiv? Hos barnet erkänner vi en rad grundläggande behov: av värme, gemenskap, glädje och utveckling i leken/arbetet.

Är det barnsliga behov? Eller är det mänskliga behov? Det är naivt att säga så, javisst. Men kanske är det så naiva vi måste vara för att hitta rätt i den djungel av vackra ord och hård verklighet vi befinner oss i. Så kanske vi kan hitta tillbaka till det som är oss förnekta och som vi inte riktigt kommer på vad det är.

Två saker borde vara varje människas rätt: glädjen över arbetet och glädjen över barnen.

Barnen är nödvändiga, livsviktiga, inte bara som blivande vuxna medborgare utan också som en påminnelse om allt en människa kan vara, en källa till djup glädje, en evig utmaning mot allt det som gått tokigt i våra vuxenliv. Kanske har vi talat för litet i det här numret om glädjen att ha barn. Det som för många av oss ändå är det viktigaste. Men hur realistisk är den glädjen idag? Är det inte för att erövra den glädjen vi måste kämpa? Och för rätten att kombinera den glädjen med ett eget vuxenliv?

Vi befinner oss i brytningstider. Antingen förstärker vi aktivt eller passivt de gamla mönstren av en kvinnodominerad barndomsvärld och en mansdominerad arbetsvärld. Eller också arbetar vi för en förändring.

Vi skall inte underskatta de svårigheter som finns. Inte bara i de yttre strukturerna utan också inom oss själva. Vi bär alla med oss de gamla mönstren och vill vi ge våra barn något annat i arv måste vi först själva erövra det.

Gränslinjen går inte mellan män och kvinnor, mellan mödrar och icke-mödrar, mellan hemmafruar och förvärvsarbetande kvinnor. Den går mellan dem som vill bevara de gamla modellerna och dem som försöker formulera de nya. Barnen är framtiden. Vilken framtid vill vi ha?

LW

Läs t ex Rita Liljeström: Roller i omvandling. Liber. Pockettidningen R 6/1976: Barn, bovar, fyllisar. Broyelle: Halva himlen. Gidlunds

Från amma till dagmamma

Kvinnor har alltid ansetts lämpligast vårda/fostra barn?

Men klarar de det på egen hand? Klarar barnen det? Hur går det att "motfostra" de redan i starten nerhållna barnen, om mamma/dagmamma/mormor/farmor/annan vårdarinna själv saknar självtro, valmöjligheter, mod att ifrågasätta, ställa krav, påverka?

Vilka blir egentligen kvar hemma med småbarnen? Kan de tillvarata barns intressen i det "yttre livet"?

Historien igenom har det varit de mest utsatta, resurslösa kvinnorna och barnen som fått betala priset — ofta med sina liv — för att de bättre skodda skulle kunna garantera sina barn överlevnad, bra startvillkor.

Bakåt sett har det alltid funnits en nertryckt grupp flickor/kvinnor, som tagit hand om andras barn, inte av intresse men genom tvång av olika slag: slaveri, trälldom, brist på annan försörjning, social utstämpling.

I de tidiga västerländska jordbrukssamhällena räknades inte barn som några speciella människor. Medellivslängden var kort — särskilt bland de fattiga — och alla händer behövdes i arbete. Barnen utnyttjades hårt.

Familjerna såg inte ut som idag — och inte heller som den romantiserade bilden av "storfamiljen". Den nordeuropeiska familjen har gått genom tre faser i stort:

- feodaltidens öppna, ostrukturerade klansammanhållning, där fattiga fylkades med sina barn kring de rika makthavande som kunde ge skydd och försörjning.
- den mer stängda, fastare organiserade "borgerliga" fa-

miljen — med plats för andra: släktingar, tjänare

- våra dagars stängda, men mer ostrukturerade "intimfamilj".

Långt upp i 1700-talet var det vanligt att också rika sände sina barn till andra hushåll att fostras eller betjäna. Burgna storbönder, burgna köpmän kunde hålla stora hushåll, många barntjänare, som hölls hårt i tukt efter katolska kyrkans moralregler eller den lutherska "hustavlan". I den ingick husagan — den som författaren Daniel Defoe kallade "den stora lagen om underkastelse" — husfaderns tukt av husfolk, hustru, barn lärde ut de föreskrifter som gäller mellan arbetsgivare — anställd i ett kapitalistiskt samhällssystem.

I de framväxande industrisamhällena utnyttjades barn också hårt som arbetare. Spinnindustrien på 1700-talet använde småbarn att kila in mellan maskinerna och reparera brustna trådar ända till *en lag förbjöd anställning av barn under fem år*. Ännu sent på 1800-talet ansågs det normalt att barn över 9 år av båda könen skulle vara "en produktiv arbetare". Det vill säga fattiga barn — de

burgna hade redan länge börjat slå vakt om sina barn och utsätta dem för en intensiv, "barncentrerad" uppfostran, som gjorde dem mer bundna till hemmet och vårdaren.

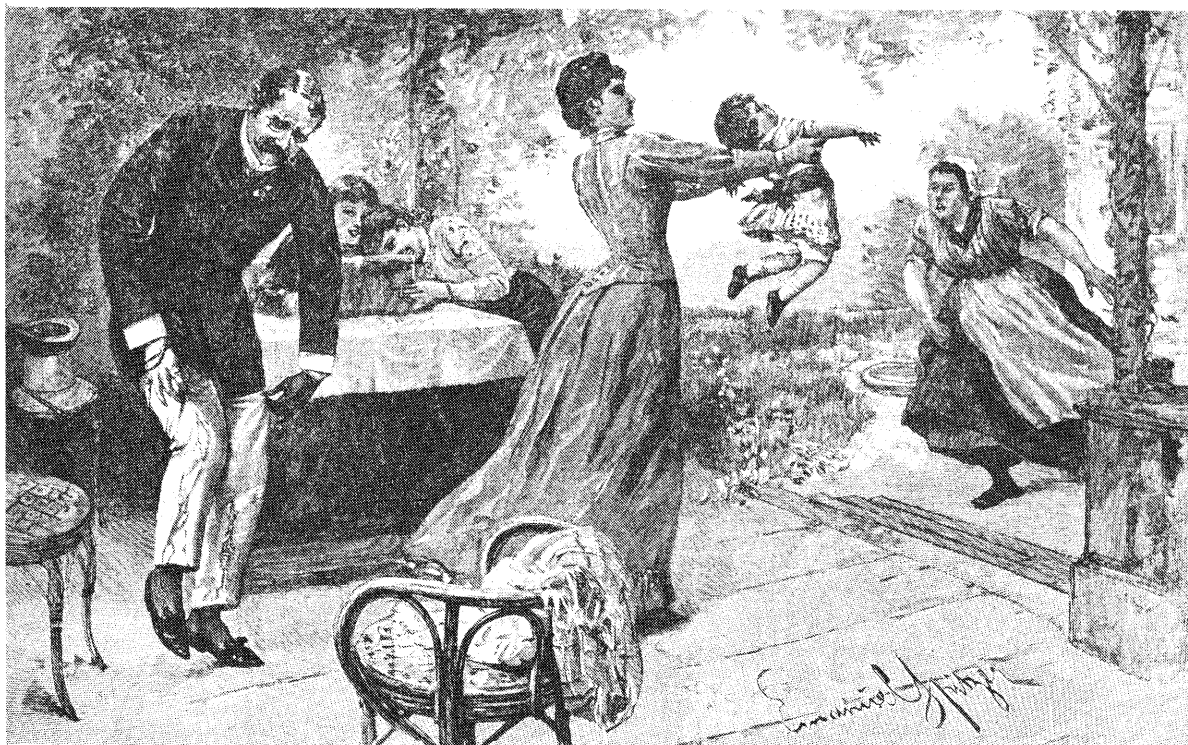
Från grannhjälp till lejd amma

De rika har alltid kunnat överlåta åt andra att vårda deras barn. Men i Norden var det länge vanligt att grannfamiljer hjälpte varandra med barnen:

"Fosterföräldrar" talas det om redan i isländska sagor, och ordet fostra av isländskans "*fostr*" betydde ursprungligen föda, nära — ett fint ord, som inte ger samma bismak av dressyr som "uppfostran".

Men hit spred sig också bruket att leja andra att vårda barnen. Bruket att anställa ammor, som sedan blev barnvårdare, spred sig hit via adeln under 1700-talet.

Ammorna rekryterades bland fattiga, ogifta mödrar. Under medeltiden måste de lämna sina barn till barnhus, och där dog de både då och senare som flugor av vanvård och olämplig föda. I Sverige sattes barn på hospital, fattighus, hittebarnshus och också här dog tidvis upp till 90 procent av dessa barn. Länge var de ogifta mödrarnas enda försörjningsmöjligheter, om de saknade skydd av manliga släktingar, att bli ammor, tjänare åt andra eller prostituerade. Under 1800-talet fick ammor själva småningom ta anställning på barnhus och där ta med egna barn. Ett am-

"De rika har alltid kunnat överlåta åt andra att vårda deras barn..." Tysk xylografi från 1891. (Ur Nørgaard: "När damerna fick ben" R&S).

kontor kontrollerade alla som anställdes där eller i privata hem. Den sista amman som lejdes genom amkontoret i Stockholm skötte barn i en professorsfamilj 1918.

Fattigare familjer kunde inte leja hjälp för barnen. Både på landet och i staden fick de lämna småbarnen ensamma hemma, ta med dem i arbetet, låta äldre syskon passa eller be grannen titta till dem. Det blev av naturliga skäl ett ideal att sträva efter att själv kunna få stanna hemma och ta hand om sina barn, som den burgna klassen kunnat tillåta sig. Men samtidigt började de borgerliga kvinnornas kamp för att komma ut ur hemmet och då behövde de andra kvinnor som ersatte dem i hemmet...

"Barn behöver... vuxna måste..."

Att barn till sitt väsen och sätt att tänka skiljer sig från vuxna spreds av 1700-talsfilosofen Rousseau med hans uppfostringsroman, *Emile*,

som via uppfostran ville frigöra pojkar—män, men inte flickor—kvinnor. Flickornas huvuduppgift skulle vara att lyda, behaga, betjäna mannen.

Sedan upplysningstiden har föreskrifter om barns uppfostran, forskning om barn växt till berg. Uttryck som "barn behöver", "vuxna måste" är uttryck som ofta återkommer i dem.

Men barn förutsätts naturligtvis ha samma grundbehov som andra människor: fysisk näring, sinnesupplevelser, plats att röra sig fritt, kärlek, gensvar, respekt, en bra dygnsrytm, tid för sig själva, tid med andra, något meningsfyllt att göra, vetskapen att behövas för någon...

Barnmiljöutredningen påpekade i en tjock rapportserie häromåret (SOU 1975: 30—38) att barn inte kan få bra livsvillkor, så länge vuxna kring dem inte har det. Kort kan summeras: vårdare/föräldrar, som själva är fattiga på till-

fredsställande mänskliga kontakter, fattiga på tid, ork, pengar, förmåga eller makt att påverka sina villkor, kan inte rimligen förmå ge sina barn goda startmöjligheter.

Men idag har samhället i stort skurit av kontakten med småbarnen och lagt över den på de små "intimfamiljerna". Nittio procent av barnen under 7 år, nittiosju procent av barnen under 3 år vårdas i dag inom dem.

De kontaktsugna spädbarnen

Nu har man också börjat förstå att spädbarnen har ett hitills underskattat behov av kontakt med andra människor — inte bara med en "modersfigur". Den skotska forskaren H.R. Schaffer har visat att späda barn är mycket mindre knutna till den som ger just mat, fysisk vård än vad till exempel Freud, Lorenz och löst underbyggda tyckare som psykologerna

Janov, Humble, Duve velat inbilla oss.

Barnet söker kontakt, gensvar med dem som "ser" det mest — och det behöver inte vara just den som vårdar det mest.

Men det måste vara människor som återkommer i barnets liv, som det lär känna och känna trygghet med. Det alla saliggörande för spädbarnet är inte mors bröst, gosig mjukkontakt — det behöver också annan stimulans, andra mänskliga möten. Människors levande, rörliga ansikten och särskilt ögonen tycks vara de första, bästa leksakerna — och de kan sitta också på pojkar, män, gubbar...

Vem blir dagmamma?

I dag lämnas de späda och små barnen under tre år, som inte kan få daghemsplats, ofta till privat eller kommunal dagmamma. Hon är i sin tur oftast bunden till vård av flera småbarn och har inte möjlighet att röra sig särskilt fritt med dem.

I uppsatsen "Familjedagbarnvården inom Linköpings kommun" har Gun Bååth och Peter Person undersökt hur barnen under 2 år har det i familjedaghem.

47 dagbarnvårdare, 45 föräldrar intervjuades. Det visade sig att dagmammejobbet

är ett osäkert, isolerat ansvarsfyllt arbete. Dagmammorna sade sig framför allt sakna träffar med andra, gemensam lokal, fast månadslön, stora lekytor. Det fanns både unga och gamla — i medeltal var de 37 år. De flesta hade efter att ha slutat folkskolan arbetat ett par år i serviceyrken och sen bildat familj.

De flesta har hand om 3, andra om 2 dagbarn och har själva två egna, hemmavarande småbarn. Mindre än hälften hade valt jobbet av intresse för barn eller för att få lekkamrater till egna barn. De flesta hade blivit det för att kunna arbeta hemma, för att inkomsten behövdes eller därför att de blivit ombedda ta emot dagbarn. En tredjedel har ingen utbildning i barn- eller utvecklingspsykologi. Mindre än hälften har gått igenom kortutbildning för dagbarnvårdare — en kurs på 90 timmar i kommunal regi.

Deras årslön 1974 var cirka 14 000 kronor eller en fjärdedel av familjens sammanlagda årsinkomst i genomsnitt.

Deras dagar kring de fem barnen verkar helt inrutad av måltider, besök i affär och på lekplats. En fjärdedel av dagbarnen är hos dagmammorna minst 10 timmar. De flesta träffar inga manliga vuxna under dagen.

Läser sällan för barnen

Över hälften av dagbarnvårdarna säger att de aldrig läser ur eller tittar i böcker eller tidningar tillsammans med barnen som är över ett år. 80 — åttio — procent anser att man inte kan diskutera med barn under två år...

Dagbarnens egna mammor är i genomsnitt yngre, har oftast bättre utbildning. Linköpingsundersökarna summerar undersökningen med "vi ej kunnat finna att familjedaghemmet utgör det komplement till hemmet som barnstugeutredningen rekommenderar. Däremot kan det sägas att familjedaghemmet fungerar som ersättning för föräldrahemmet." De rekommenderar bättre utbildning, bättre information, ordentligt tilltagen lön för dagbarnvårdarna — och nya undersökningar hur dagbarn har det.

I stort stämmer förhållandena med andra tidigare undersökningar, till exempel familjestödsutredningens. Antalet familjedaghem i kommunal regi har mer än fördubblats sedan 1969. De får hand om större grupper barn nu än tidigare. De arbetar på att få fast månadslön istället för osäker timlön (omkring 5 kronor per barn) men förväntas då i regel ta emot tre, fyra dagbarn.

Dagbarnvårdare har ingen avlösning, kan inte ta rast i arbetet, har ingen annan vuxen att lämna barnen till vid behov. Arbetstiden varar från 6.30 på morgonen till 18.30 i regel — varpå arbetet med det egna hemmet och barnen brukar följa.

Om daghemsutbyggnaden saktas ner eller stoppas upp kommer allt fler dagbarnvårdare att anlitas, privat eller kommunalt — och deras vardag blir då som de abnormt arbetsöverlastade flerbarnsmödrarnas med många småbarn.

spädbarns liv och död

Spädbarnsdödlighet har tidigare setts om en mätare på ett samhälles standard och ansvar för barn.

I Sverige är den för närvarande lägst i världen: 1 promille. Men långt in på detta sekel har siffrorna varit skrämmande. Värst har de fattiga familjerna drabbats, framför allt de ogifta mödrarna som ofta var tvungna att lämna från sig sina barn till "änglamakerskor" eller barnhus, där barnen förtvivlade fort.

I början på 1800-talet dog i Sverige genomsnittligt 20 procent av barnen under 1 år — men dubbelt fler, 40 procent, av de ogifta mödrarnas.

I början på 1900-talet dog 10 procent av spädbarnen i medeltal — men 15 procent av de ogifta mödrarnas.

På 1920-talet dog i Stockholm 14 spädbarn per tusen födda i familjer med inkomst över 10 000 kronor — men 49 av 1000 familjer som tjänade 4000 per år.

"Vi människor har tre slag av psykologiska behov:

- behov av att lära oss av det vi är med om, att förstå vad som händer
- behov av stimulans och aktivitet, av att i handling använda den kunskap vi tillägnar oss
- behov av gemenskap ...

... Det finns så många belägg för att de behoven är livsviktiga". (Ur Gunilla Ladbergs "Psykologi för vår vardag", Esselte, 1976). Foto: Curt Carlsson.

Vad blir följden?

Vad blir följden av en borgerlig familjepolitik, som skjuter över ansvaret för småbarnsvården på "intimfamiljerna"?

Rätt säkert kommer det på sikt att innebära en ökad avskärmning av småbarn och vårdare — läs främst de lågutbildade kvinnorna utan "valfrihet". Välutbildade, högavlönade kommer att kunna fortsätta skjuta över barnen på dem.

Avskärmningen, det ökade vårdansvaret och -arbetet, bristen på avlösning och privatiseringen av barnen som är hela samhällets ansvar kommer förmodligen att leda till att kvinnor med det totala vårdansvaret får ännu mindre

möjligheter att delta i politiskt, fackligt och annat samhällsarbete — och därmed också att påverka beslut och inriktning av det. De får ännu mindre möjligheter att bilda starka påtryckningsgrupper som tillvaratar deras och barnens intressen.

Klarar hon "motfostran"?

Kommer en borgerlig familjepolitik i Sverige att fördjupa klassklyftorna i dag? Kommer kvinnor som tappar tron på att det görs något för jämställdheten att klara "motfostran" av barnen?

"Motfostran" är ett begrepp som allt fler forskare upptas av. Eva-Mari Köhler, psykolog, som arbetat mycket med föräldrar med nerpressande livsvillkor, har behandlat

den utförligt i sin rapport till barnmiljöutredningen "Barns uppfostran och utveckling".

Hur ska de familjer som av det omgivande samhället stämplat med förstaveln "låg-": (lågutbildad, lågavlönad, lågmotiverad etc) klara "motfostran" av sina barn. Det vill säga en fostran som sätter barn i stånd att gå mot nertryckande, utklassande värderingar och livsvillkor.

Harriet Holter m fl visar i en pågående familjeundersökning i Oslo att den isolerade hemmavårdaren svårigen klarar detta.

Ska vi i Sverige fortsätta att permanenta en hemvårdsmo-
dell som gör barn till lydiga
anpasslingar efter det gamla
receptet "Det ska börjas i tid
det som krokigt ska bli?" □

VÅLD FÖDER VÅLD

EN UTSTÄLLNING OM BARN OCH VÅLD

21 januari - 27 februari 1977

50.000 guldkronor! Du skall inte bli nära på 500.000. Efter original av Oscar Ceder

Katalogen såldes snabbt slut i 5 000 ex. men det går att låna arkivexemplar från de tre föreningarna bakom utställningen.

"Barnen får ta emot summan av det våld som går genom samhället"

I centrum för det nyanserade våld som produceras i vårt samhälle står barnen. Alla barn träffas av våldet — i familjen, i skolan, i trafiken, via TV, serier osv. Våld föder våld — en utställning som på sex veckor slog publikrekord på Kulturhuset med 60 000 besökare — berättade om barn och våld, om det nätverk av våldsströmningar som passerar genom ett barns vardag, om det synliga och osynliga våldet. Det bästa med utställningen var konstnären Eric Matteonis idé att låta folk själva skriva texterna. De tre föreningarna bakom utställningen, BRIS, Rädda barnen och Svenska Freds- och Skiljeföreningen lämnade frågor och blanka väggar och fick ett rikt och intressant material tillbaka. Här en del av svaren på frågorna om våld i skolan, trafiken, hemmet, miljön, massmedia.

Publikströmningen till Kulturhuset visar barn och vuxnas behov av att protestera — men eftersom utställningen inte satte in våldet i ett politiskt och socialt sammanhang kunde engagemanget inte kanaliseras till handling. En del av den politiska analys som saknades fanns där emot med i katalogen, redigerad av Ann Andréén-Karlström, initiativtagare till utställningen, och Eva Paulsson. Där skriver bl a John Galtung: "Samhällets strukturel-

la våld, eller indirekta våld, mot barn är tämligen likt det våld det utövar mot kvinnor och gamla och tämligen likt kolonialmaktens våld mot sina kolonier, överklassens mot underklassens osv.

Med andra ord: problemet är ett politiskt problem. Barnens frigörelse är en del av allas vår frigörelse, antagligen en viktig del. På samma sätt som kvinnorna har kunnat lära mycket av dem som var undertryckta av västlig kolonialism (och som fort-

farande är det) kan barnen lära sig mycket av kvinnorna. Och kanske av en och annan medelålders man, som anar åt vilket håll utvecklingen går och i tid vill skaffa sig vänner bland dem". Hade den inställningen genomsyrat utställningen kunde den blivit en politisk manifestation. Men publikintresset och debatterna på Kulturhuset och i massmedia visar i alla fall nödvändigheten av att debatten fortsätter — med en klarare politisk inriktning. ■

mardrömmen

Skulle du vilja bli inföst i ett forskningslaboratorium och studerad som ett försöksdjur med ditt lilla barn, om du en dag kände att du inte står ut med att ni går runt med varandra därhemma för er själv: i brist på daghem/leksskola för barnet, i brist på jobb för dig, i brist på kontakter för er båda utanför hemmet till vardags?

Tänk, om det är vad framtiden bjuder dig?

I USA finns vid en del universitet något som heter "filial therapy" — ordagrant egentligen "telnings-terapi". En beteendeterapi, som går ut på att ändra en förälders — och det gäller nästan uteslutande mammans — sätt att förhålla sig mot sitt barn. Ändra på ytan...

På ett universitet i Pennsylvania fick jag för ett par år sedan denna metod beskriven — dessbättre inte demonstrerad — för mig. En terapeut på institutionen för "studium av människan" visade upp de nya lokalerna för familjerådgivning, bara ett par år gamla.

Hit kom en ström av unga mödrar, mest lärarfruar och studentskor, från de envåningsvillor, som låg runt universitetsområdet. Mödrar som fått nervösa besvär, trassel med barnen av att inte ha något eget att göra, medan deras

män gick vidare i sina studier eller gjorde snabbkarriär uppåt i de akademiska jobben.

I ett laboratorium — det fanns flera bås bredvid varandra — fick mamman och barnet leka tillsammans en halvtimme åt gången. De observerades utifrån genom en "en-vägs-skärm": en spegelruta, som släpper igenom sikten utifrån "osynligt". De filmades med videokamera. Mamman fick sedan lekmateriäl med sig hem, instruerades hur hon skulle använda det, tillhölls leka med barnet en halvtimme var dag och sedan komma igen för nya observationer, ny rådgivning, berättade terapeuten och hans assistent.

Han slog upp ett stort väggskåp, fyllt från golv till tak med videoband:

— Vi har fullt med video-

band här från såna lekseanser. En del visar hemska brott, när mamman eller barnet tappar tålmodet med den andra...

Jag stirrade häpet på terapeuten: — Vad ska ni göra med de här banden?

— Vet inte riktigt, sade han osäkert. — Vi ska väl ha dem till någon forskning så småningom...

— Men vad får de här mammorna för hjälp? frågade jag. Verklig hjälp? Hjälp till jobb? Till avlösning som vårdare?

— Det kan inte vi hjälpa dem med. Här finns inte jobb för kvinnor — inte såna jobb de kan ta. Inga daghem heller. Det är inte vanligt att småbarnsmammor arbetar här, inte i medelklassen... De förväntas vara hemma. Deras män tjänar ju bra. Och barnen är ju så små — det är svårt att få små barn placerade... Fast mammorna verkar inte klara av det...

Nu mädde jag illa. Tänk, om jag... Måst bo i en av dessa "little boxes on the hillside, little boxes all the same" — små lådor uppför kullen, allihopa likadana — och få gå och rasa ut här...

TÄNK OM UTVECKLINGEN I SVERIGE SKULLE BLI SÄDAN!

Marianne Kärre

utdrag ur en mycket längre historia...

Före aborten tänkte jag aldrig på barn för egen del.

Jag tänkte på att utvecklas och leva, på samhället och på politik.

När jag blev gravid upptäckte jag att jag hade levt livet och drivit politiken på ett sätt så att jag inte hade kunnat föda barnet även om jag hade velat. Men nu var omständigheterna sådana, att de var mindre gynnsamma för ett så långsiktigt projekt.

Att bli gravid innebar emellertid att jag upptäckte att jag gärna ville ha barn. Att göra abort var inte så komplicerat och relativt lindrigt fysiskt. Men min fantasi spelade mig ett spratt några månader senare, när jag inte kunde låta bli att göra mig föreställningar om hur det hade kunnat vara att verkligen ha ett barn, hur skulle det ha sett ut, hur hade jag känt det, vart hade en del av min kropp tagit vägen och varför stödde inte du, min man, mig på ett annat sätt?

Då gifte jag mig och tillsammans bestämde min man och jag oss för att sätta ett barn till världen. Det beslutet stegrades snabbt till en slags desperation hos mig. Tänk om jag var skadad på något sätt så att det inte gick? Jag måste få bekräftat att allting var OK med mig, jag måste bli med barn fort, nu meddetsamma, kosta vad det kosta ville. Det kostade mig äktenskapet, för min man kände sig inte utan grund reducerad till ett avelsredskap.

Det har för mig betytt att erfarenheten av att vara mor, den har jag först och främst haft som ensamstående mor. Ingenting att fästa så stor

uppmärksamhet vid egentligen tycker jag, eftersom tidsnog har jag lärt mig att alla mödrar är ensamma mödrar, oavsett om de lever i ett förhållande eller inte. Barnen är kvinnans uppgift, hennes glädje och slaveri, allt annat är undantag från en regel som är fastvuxen i oss sedan sekler tillbaka.

Jag har följaktligen inte känt mig särskilt "drabbad" av att vara ensamstående mor, inte mer än vad moderskapet i sig har varit drabbande. Det är viktigt för mig att påpeka det för mig, eftersom jag hade en näst intill outhärdlig upplevelse av, när jag väntade mitt andra barn (ett barn som oplanerat kom till när jag höll på att skiljas och som senare visade sig ha en annan far), att folk gick omkring och tyckte synd om mig och beklagade mitt öde. Det var förolämpande för mig och fick mig att känna det som om man förnekade mitt val, som var ett medvetet val och betydligt mindre tvångsmässigt än första gången jag bestämde mig för att "bli på det viset". Det var ett val som fattades i en period av mitt liv då jag var ovanligt samlad och tillfreds och kände det som om jag hade outtömliga kraftkällor att ösa ur. Det var svårt också, det var inget idylliskt liv, men det var inte heller vad jag eftersträvade. Jag ville arbete och kamp för värden jag inte önskade leva utan och jag har aldrig ångrat vad jag då bestämde mig för.

— Kvinnor är starka under sina bästa år, skrev jag ner på en liten lapp, och det är skönt att vända ansiktet mot solen.

Ett fritt arbete förhindrade

att vardagen blev alltför slit-sam och medvetenheten om att leva i ett land med social försorg gav också i en situation av ekonomisk knapphet ett lugn i livet som var viktigt för att jag skulle kunna ro i land med vad jag hade tagit mig för händer.

Problemen kom i verkligheten att ligga på helt andra plan.

Jag hade inte kämpat för att mitt äktenskap skulle hållas samman. Det var inte väldigt svårt för mig att lämna det och beslutet om uppbrottet var i mycket en ideologisk handling, något som jag närmast upplevde som en manifestation och en protest mot en samlevnadsform som jag uppfattade som människoförstörande och kärleksdödande. Jag hade gift mig för att göra något "normalt" och för att stabilisera mitt liv, men det visade sig snart att jag inte tyckte om detta normala och därför var det heller ingen som tyckte om mig som normal. Den upptäckten var i och för sig smärtsam att göra, men förhållandena var som de var och det kunde inte jag, just då, göra mycket åt på egen hand.

Jag gjorde också en annan upptäckt, som var ganska intressant: visserligen fick jag mycket mer att göra som ensamboende med två småbarn att dra försorg om, men det gjorde mig inte hälften så trött som det barn vi hade varit två om att sköta hade gjort mig under de tidigare åren. Jag menar, vi hade varit väldigt exemplariska när det gällde att dela arbetet lika. Det var inte barnets existens som hade varit problemet.

Men riktigt lika blir det ju aldrig och själva placeringen som *kvinnan i familjen* medförde en psykisk press som blev mig (och min man för för den delen vad beträffar hans roll) övermäktig och som jag inte kunde komma tillrätta med. Jag blev dagligen bestulen på psykisk energi och kreativitet och att känna hur detta kom tillbaka, att märka hur jag återvann kontrollen över min personlighet och min egen förmåga, det var en våldsam upplevelse som jag tagit fasta på sedan dess.

Jag slog mig ner med barnen och rotade mig i dem på det känslomässiga planet. Vi tre utgjorde ett litet basområde i det privata och utifrån den fasta punkten tror jag att det för första gången på allvar växte fram en vuxenidentitet hos mig. Jag flyttade inte samman med mitt yngsta barns far, nu ville jag leva på ett annat sätt. Jag hade ljuvliga föreställningar om hur lättamt de goda relationerna mellan mig, barnen och deras fäder skulle växa fram. Det skulle snart visa sig hur fel jag hade i dessa förhoppningar, hur ensamt moderskapet är. (Långt senare tänkte jag: våra hemmafrumödrars generation plågas av att deras arbetsliv är slut när barnen är vuxna. Men vi, som ska vara de nya kvinnorna, hur kommer vårt *känsloliv* se ut när våra barn sparkar loss och ser på oss som på andra? Ska vi fortfarande vara tacksamma för vår frihet? Vi kanske kommer att märka att vi maktade bryta upp ur en dålig samlevnadsform men aldrig lyckades hitta någon ny. Vi kanske kommer att stå som monument över den extrema individualismen, när allt gått tillbaka till det gamla, eller något ännu värre.)

Det är mycket lättare att uppföstra barn som ensamstående förälder. Inte bättre kanske, men lättare. Relatio-

nerna mellan barnen och mig är ganska vuxna, kan jag tycka, och det är bra. Vi tar var sin del i ansvaret för samlevnadens kollektiv. Den samhälleliga fostran kan förmedlas på ett naturligare sätt. I den traditionella familjen blir politiken lätt ett obscent element. Det har jag alltid tyckt. Familjen är ju skapad till skydd mot ett alltför kraftigt engagemang utanför sig själv, till sfären innanför de stora frågorna. Har man familj ska man inte aktivera sig politiskt. I varje fall inte både mannen och kvinnan. I varje fall inte som något annat än ett yrke med framtid i. Det är lättare att realisera ett radikalt liv utanför den borgerliga familjens sammanhang, i varje fall vad gäller kvinnan och barnen. Så har jag upplevt det.

Foto: Marie Nilsson

Men ingen vill ju vara ensam heller. Jag knöt ganska snart kontakt med en annan man, som jag levte ihop med sedan dess utan att bo tillsammans med honom. Han har varit min man, men inte barnens far. Ett barn har bara en far och han är oersättlig är jag övertygad om. Jag lever inte med min man för att ge barnen en extra far, en ny far eller för att befria någon av barnens fäder från deras föräldraskap. Jag lever med den man jag valt fristående från barnens önskningar och behov och de måste respektera mitt val, liksom min man måste ta min verklighet till sammans med barnen på allvar. Min man är min lust, min gemenskap, mitt fria val. Mi-

Forts. på sid. 52

De frånvarande fäderna kommer tillbaka?

Titta på mannen på bilden. Den patriarkale fadern, innehavaren av makten och härligheten. Han representerar kontroll, straff, auktoritet. Se på bilden bredvid. En kompispappa som kanske är ute och lördagshandlar med sina barn.

Finns det någon likhet mellan de två bilderna?

I häge fallen är mannen försörjaren, står för den ekonomiska makten i familjen. Av honom och hans förmåga att tjäna pengar är kvinnor och barn beroende.

I industrialiseringens arbetsdelning och den privatiserade familjens framväxt tilldelades kvinnan moderskapet som livsinnehåll. Mannens roll i familjen blev försörjarens.

Men den arbetsdelningen var länge möjlig bara i de privilegierade klasserna. I arbetarklassen fanns "de förlupna fäderna" (Rita Liljeströms formulering). Män som inte kunde eller orkade med försörjningstrycket och den ständigt växande barnaskaran utan sökte sig utanför familjekretsen, ibland försvann för alltid.

Mannens status i mansrollen

förknippades med hans försörjarförmåga. Långsamt blev modellen försörjare—hemmafru möjlig för alltfler. Men på vägen förändrades faderns roll. Rita Liljeström refererar i "Uppväxtvillkor" en amerikansk undersökning som beskriver den moderne pappan så här:

"När han satsat på att vara kompis och vän med sina barn sviker han sin roll som auktoritet. När han bosätter sig i ett radhus i en förort utelämnar han sina barn i en miljö utan män, när han köper sina barn saker han själv aldrig fick, anklagas han för att skämma bort sina barn och låter han bli att skaffa sina barn samma saker som grannarna så heter det att han är en snäljap. Han sliter hårt hela veckan och satsar på att kompensera familjen genom att hitta på något extra för veckoslutet. Till tack får han höra att han inte delar på den tålmodsprövande vardagen utan uppträder som någon slags jultomte för barnen. Hur han än vänder sig är det åt fel håll".

Vi har en modersmyt som går genom klasserna, men vi har ingen "fadersmyt". Vi har inte ens

en "fadersroll". Vad vi har är en "försörjarroll" och i det finns ett förhållande till produktionen, en klasstillhörighet. Fadern representerar samhället och produktionen i familjen. Fortfarande, i de undersökningar som görs idag, ser männen sig främst som "försörjare". Och de "förlupna fäderna", de som inte klarar av trycket, är idag de hemlösa männen.

Försörjaren, den förlupne fadern och den hemlöse mannen har alla det gemensamt att de är frånvarande.

Det är länge sedan nu barnen hade tillgång till vardagsmän.

De senaste 5–6 år har männen fått större rättigheter i förhållande till barnen. Tidigare har det mesta varit skyldigheter, byggt på försörjaransvaret: underhållsbidrag, ansvar för materiell standard. Nu har vi fått föräldraförsäkring och möjlighet till delad vårdnad.

Men var hämtar "de nya papporna" sina förebilder?

De få män som idag försöker vara "nya pappor" möter mycket motstånd. Inte bara på könsrollsplanet — att de ifrågasätts som "män" — utan också ekonomiskt, socialt, praktiskt. "Säg pappa och

hela planeringsstrukturen bryter samman!" (Rita Liljeström).

Samtidigt är männens — inte bara fädernas — återkomst till barnen livsnödvändig. För barnens skull, för männens skull, för kvinnornas skull. Med barnen kan de erövra den bit av dem själva som varit dem förnekad i "mansrollen" — att behövas som människa, inte bara som funktion.

Men det finns många frågetecken kring de nya papporna.

Kommer de att ta med sig sin sociala förankring, sin plats i samhället, till barnen? Eller kommer de att privatiseras som kvinnorna? Kommer de att bidra till att bryta gränsen mellan privatliv och samhälle/produktion? Eller kommer de att avskärma världen utanför hemmet? Kommer deras samvaro med barnen att vidgas till en förståelse för barns villkor? Eller kommer engagemanget att sluta med de egna barnen? Kommer de att tillföra "kvinnovärlden" den "manliga" bit vi saknat i "det tomma rummet" kring mor och

barn? Eller kommer de att försöka likna de traditionella kvinnorna liksom vi försökt göra oss till män i arbetet och politiken?

I ett nytt TV-program om hemmapappor blev jag skrämmd. De nya papporna liknade alltför mycket de gamla mammorna och kvinnorna tycktes vilja stöpa sina hemmamän i den form vi redan känner är för trång.

Måtte vi klara av att låta männen komma med sitt eget bagage. Det är inte genom att vara "kvinnlig" som man blir en känslomässigt rikare och helare människa. Det är genom att få en chans att utveckla alla sidor hos sig själv.

De nya papporna kan uppfattas som ett hot mot ett traditionellt kvinnligt revir. Måtte de i stället bli ett löfte om en bättre värld för oss alla.

LW

Läs t ex:

Rita Liljeström: Uppväxtvillkor. ALLF.

Erik Centerwall: Far och son i Psykologi i teori och praktik 3/76.

Foto: Fr v Familjeporträtt från 1906 ur "Så var barnen klädda NoK.

Tommy Olofsson/Nian

Foto: Curt Carlsson

Göran Assbring/Nian

Om egna och andras reaktioner på en intervju

Foto: Birgitta Lagerström

När jag skulle bli intervjuad för nummer 5/6 förra året om mitt beslut att inte skaffa barn, var min första spontana reaktion "det är då faen att man ska behöva diskutera det här. Men OK, eftersom det är ett problem, så låt oss ta det". Jag sa också att för mig föll den här frågan om barn under rubriken "svårigheten att förena det privata med det politiska".

Nu föll just den biten där jag talade om denna svårighet bort genom ett missöde vid tryckningen. Det bekymrade mig inte särskilt mycket, för så trygg känner jag mig i kvinnorörelsen att jag förstod att det var ett misstag och att det skulle gå lätt att rätta till. Vad jag däremot inte hade förutsett var den enorma reaktion som inte bara intervjun med mig utan hela numret väckte.

Den första reaktion som drabbade mig var min egen, en morgon i december när jag öppnade Dagens Nyheter. Det var någon dag efter det första temamötet som Vi Mänskor höll i Uppsala, och DN rapporterade på halva vardagsidan om diskussionerna och ur artiklarna. Jag presentera-

des som "Molly, som valt bort barnen ur sitt liv." Jag kunde först inte tro mina ögon, läste meningen om och om igen. Så reste jag mig och slängde tidningen i väggen medan jag svor "jävlars, det är inte möjligt att jag förklarat mig så dåligt..."

Jag hade ju sagt att jag *valt* att arbeta med barn, att mina dagar var fyllda med barn och att jag utanför arbetet är frivillig "moster" (mor+syster) åt mina vänners barn. Men i tidningen stod det svart på vitt att jag valt bort barnen ur mitt liv. Men vems barn? Egna, naturligtvis.

För så djupt sitter modersmyten rotad i oss, att det är inte engagemanget i barnen som räknas, utan det är de egna födslovärkarna. Så har jag inte fött egna barn, ja, då har jag heller inga barn alls!

I ett samhälle som jämt och ständigt är på smällen måste vi alla ställa upp för barnen — oavsett vem som har fött dem. Barn får inte bli privata ägodelar. Men den kollektiva ansvarskänslan för våra barn, den lyser med sin frånvaro, och istället uppfostras vi till att äga, såväl ting som människor.

Jag kunde inte komma över att modersmyten drabbat även mig, fast bakvägen. Under några dagar gick jag och var förbannad på DN. Jag förstod ju mekanismen bakom och det fanns inget att göra åt den, men min "moster-känsla" var stött.

Jag var med på Vi Mänskors andra temamöte, som hölls i Stockholm på bokkaféet Kvinnfolk. Lokalen var fylld till bristningsgränsen av kvinnor i alla åldrar. Vi stod och satt på varandra och ändå kunde inte alla, som ville, komma in. När Louise och Gunnilla förklarat tanken bakom temanumren, började diskussionen direkt med att en tjej vände sig till mig och sa:

— Du nämnde något i intervjun om svårigheten att förena det privata med det politiska. Hur lyckas du med det?

— Men det gör jag ju inte, svarade jag, och medan jag förklarade det första omedelbara hindret som jag skulle möta — bristen på daghemsp plats i Vasastan där jag bor och där redan 650 barn står i kö — såg jag hur många kvinnor reagerade genom att nicka

instämmande eller le mot mig. Jag försökte förklara det privata/politiska dilemma genom att visa på ett konkret problem. För det är ju inte mitt *privata* problem att det här samhället inte ställer upp med en ordentlig barntillsyn. Det är ju ett politiskt problem. Men så länge som politikerna vägrar att lyssna till oss, så blir det ju lik förbannat mitt privata problem att ordna barntillsynen. Och då får jag ju ändå välja — privat för mig själv — ska jag avstå från mitt viktiga och spännande jobb som lärare på grund av taskiga politiska beslut?

Jag hörde en djup och samfällad suck från flera kvinnor när jag talade om barntillsynen. Och flera av dem svarade mig genom att berätta om missade arbetstillfällen, om isolerade hemmafruår, om män som inte ställt upp, om känslan att ansvaret för barnen bara varit deras.

Och när jag lyssnade till deras erfarenheter, som jag visserligen redan kände till intellektuellt och genom mina vänner som har barn, så fick jag också en förståelse för hur ägandet av de egna barnen kan påtvingas mödrarna, när det inte ges någon praktiskt möjlighet att dela med sig av dem till andra människor.

För jag vill gärna ha del i de barn som finns runt mig. Men eftersom familjen, och därmed också barnen fortfa-

rande är så privat, så är hindren ibland inte bara praktiska, utan även känslomässiga.

— "Säg till när dom stör dig bara", har jag ibland fått till svar, när jag erbjudit mig att ta hand om andras barn. Säg till vem? Om jag ska ha en möjlighet att bygga upp normala relationer till barn, så måste det ju bli relationer som fungerar oberoende av föräldrarna. Ansvaret för relationen måste ju vila på barnet och mig.

— Varför är ni så oroliga för att barnen inte "ska uppföra sig" när de är tillsammans med andra vuxna? frågade jag några kvinnor efter temamötet. Förlägen tystnad. Hastiga blickar som möttes och sen försvann i fjärran.

— Ungar kan ju vara så enormt jobbiga, sa en tjej till slut och de andra instämde, ja just det, du anar inte hur jobbiga dom kan vara.

— Det är inte möjligt, tänkte jag, att dessa tjejer kan tro att jag efter tio år som grundskolelärare fortfarande har en sörgårdsbild av barn såsom varande tysta och lugna när det passar dom vuxna. Och att samma tio år har gett mig en erfarenhet av att säga till när jag blir störd, erfarenheter av konfliktlösning, erfarenhet av att helt enkelt vara tillsammans med barn, räknas inte dom erfarenheter-na? Och när jag sa det, svarade dom "jovisst, det är klart, men det är ju andras barn.

Det är faktiskt jobbigare med egna."

Varför? Är barn jobbigare inom familjen än utanför? Min erfarenhet av barn är att dom är som folk är mest. Och min erfarenhet av familjen är att den fortfarande är ohyggligt privat. Det är klart att andras barn "stör" mig ibland. Och när jag påpekar det, reagerar dom som folk gör mest, lägger av eller svarar med ytterligare en provokation. Jag tycker att konfliktlösningen blir en sak mellan barnet och mig. Men föräldrar tar ofta min kritik av barnet som en indirekt, förlängd kritik av sig själva, och reagerar med att urskulda sig (för något som barnet gjort) eller försvara sig (för något som ungen ensamt är skyldig till). Jag kan känslomässigt förstå den reaktionen, för det är svårt att förhålla sig objektiv till något som man själv producerat. Och som klassföreståndare ställer jag ofta upp och försvarar "mina" (!) elever med näbbar och klor. Helt enkelt för att jag vet mer om dem än vad andra lärare gör. Men också för att jag är känslomässigt engagerad i dem.

Jag fortsatte att fråga. Och till slut sa en god vän till mig med ett stön "du förstår, jag tycker att man får dom barn man förtjänar". Runt oss galopperade hennes barn och omöjliggjorde all "normal" samvaro oss vuxna emellan. Kanske det. Men om vi fortsätter att resonera så, så får ju också samhället de medborgare som det önskar. Inte förtjänar, utan just önskar. För om alla "misslyckanden" med barn ska räknas som "privata misslyckande", så behöver vi ju heller aldrig ställa samhället till svars.

Och den gemensamma samhälleliga diskussionen mellan familj, dagis, skola om vad vi vill med våra barn behöver inte komma till stånd. Vad

ALL AKTUELL LITTERATUR I

 kulturcirkeln

Sveavägen 41,
111 34 STOCKHOLM
Tel. 20 50 15

Det händer här också...

Här och där, i en svensk förort, i en italiensk miljonstad, inom en kvinno- eller föräldragrupp startas initiativ som pekar mot framtiden — den framtid vi vill ha.

Men det beror på oss om **d e s s a** alternativ skall förverkligas eller om vi skall fångas in och inskränkas av de former som vårt nuvarande samhälle "erbjuder".

... att nästan alla barn har daghemsplats

I Bologna har 85 % av barnen i åldern 3—5 år daghemsplats, tills de från 6 år går i heltidsskola av SIA-modell. Kvarteretsrådet och föräldrarna bestämmer vilka som skall tas in. Personaltätheten är 2 personal på 6 barn. Man arbetar 5 tim/dag, uppdelat på ett förmiddags- och ett eftermiddagspass. Vid problem finns en expertgrupp som griper in. Dagsrutinen anpassas efter barnen; man ser det som viktigt att inte jäkta. Fysisk träning, sång och rytmik, begreppsträning intar en stor plats. Personalen *har tid* med barnen.

I en stencil, "Daghem i Bologna", kan Du läsa mer. Den kan beställas från

Gunilla Lundholm

Ormingeringen 58 B

132 00 Saltsjö Boo, tel. 715 53 38

... daghemsföräldrar går samman

för att formulera sina krav om daghemmens utformning och påverka politikerna men också för att arbeta solidariskt tillsammans med de föräldrar som står i daghemskö. Det har IMSE i Örebro gjort. (IMSE står för Information, Miljö, Samordning och Ekonomi.)

Mer om IMSE får du reda på genom

Föräldraorganisationen IMSE
Box 316

701 04 Örebro

... att föräldrar bildar daghem

I Nacka provas just nu föräldrakooperativa daghem. En

grupp föräldrar i hyreshusområdet Orminge startade ett daghem för egna och andras barn som stod i barnhemskö. Det drivs med kommunala och statliga bidrag och blir nu modell för ett nytt försök i Fisksätra i familjestödsutredningens regi, administrerat av kommunen. Rapport kan rekvideras från

Daghemmet Kossan

Ormingeringen 53 B

132 00 Saltsjö Boo

... att roten skalla:

Daghem åt alla

Den första aktionsgruppen för daghemsföräldrar bildades i Uppsala 1972. Nu finns det dagisgrupper över hela landet. En av de aktivaste och mest hörda är den i Nacka. Nacka-gruppen har producerat information om både den lokala och den allmänna situationen för daghem. Man har också ordnat politikerutfrågningar och demonstrationer. Adress:

Clark Carlsson

Stjärnstigen 4

132 00 Saltsjö Boo

... att kvinnorna tar med barnen i kampen

Arbetets kvinnor heter en kvinnogrupp som verkar för en proletär kvinnorörelse. De anser att också barnen måste kämpa för sin egen frigörelse, att det inte går att organisera kvinnor om man inte samtidigt organiserar barnen. De drog konsekvenserna av detta och startade en organiserad form av friluftsliv där barn och föräldrar lärde känna varandra. Ur det har det utvecklats en barnverk-

Vykort från Nacka daghemsgrupp.

samhet med bl a teaterpjäser och gemensamma träffar. Tillsammans har man utforskat samhället och försökt lära barnen klassmedvetenhet.

Mer om deras tankegångar kan du läsa i Rödhättan nr 8 som du får genom

Arbetets Kvinnor

Box 170 62

104 62 Stockholm 17

... att småbarnsföräldrarna organiserar sig

Barnens talan heter en nybildad organisation för småbarnsföräldrar i Stockholm. Den vill bl a verka för alla barns rätt till barnstugeplats, säkrare trafikmiljö, bättre barnkultur.

Än har man inte hunnit göra några konkreta aktioner och det är för tidigt att säga vad verksamheten kommer att gå ut på. Vill du veta mer kan du skriva till tex

Birgitta Lindencrona

Stureparken 2

114 26 Stockholm

... att man inte behöver vara förälder för att få barn

Man kan dela på ansvaret för de barn som finns. Det gör det lättare för tex ensamstående föräldrar. Så arbetar man in-

om Aurora, en lokalgrupp av Grupp 8. Si kunde t ex åka till Italien i 14 dagar därför att en annan medlem i gruppen, en "moster" (mor+syster), flyttade hem till hennes dotter och tog hand om henne. "Genom praktiskt handlande förankrar vi våra teorier i verkligheten och utifrån de erfarenheter vi gör kan vi också ställa konkreta krav", säger en av "mostrarna". Aurora-gruppen berättar om sig själva och gruppens arbete i en bok som ska komma ut i maj — där kan du läsa mer.

... att vi provar nya samlevnadsformer

Den första generationen kollektivbarn har nu vuxit upp och kan berätta om hur de utvecklats inom denna nya samlevnadsform. Två psykologistuderande vid Köpenhamns universitet, Hanne Høstrup Larsen och Berit Lynge Nielsen har sökt svaren på frågor som:

● Blir barn som växer upp i storfamilj lika trygga som kärnfamiljens barn?

● Kan kollektivet tjäna som stöd i barndomens kriser och konflikter?

Deras frågor och rön finns utgivna i "Barn i storfamilj", Prisma 1977.

... att utställningar om barn slår publikrekord

Det säger något om situationen att tex utställningen "Våld föder våld" slog publikrekord på Kulturhuset och att utställningen "Barn i stan" fick så många förhandsbeställningar till studiebesök att den skulle behöva förlängas tre månader redan innan den ens öppnat...

Det säger något att det skrivs så mycket om barn. Lästipsen här bredvid är bara en bråkdel...

Det säger en del om hur maktlösa vi känner oss och om hur många vi är som letar efter sätt att fungera vuxna och barn tillsammans...

Lästips

Här är en lista på en del av de böcker och tidskrifter vi läst till det här numret — och en del annat som du själv kan läsa vidare i

Utredningar

Barnmiljöutredningen (SOU 1975:30—38

Sammanfattning: Barnens livsmiljö (30)

Delrapporter: **Liljeström:**

Samhället och barns utveckling (31) **Petersson:** Barns hälsa (32), **Köhler:** Barns uppfostran och utveckling (33), **Institutet för social forskning:** Barnfamiljernas ekonomi (35), **Dahlén m fl:** Barnen och den fysiska miljön (36) **Reimer:** Barn och föräldrars arbete (37), **Almqvist/Isaksson:** Barnkultur (38)

(När vi i citat anger SOU-källor är det till Barnmiljöutredningen vi hänvisar)

Förkortad arbetstid för småbarnsföräldrar (SOU: 1975:62)

Barnstugeutredningen (BU: 68)

Familjestödsutredningen (SOU 1975: 62)

Liljeström m fl: Roller i omvandling (SOU 1976:71)

Böcker

Liljeström: Uppväxtvillkor

Liljeström: Våra barn, andras ungar. PUBLICA

Holter: Familjen i klassamhället. PRISMA

Jonsson: "Mammor frågar" TIDEN/FOLKSAM

Schaeffer: Socialitet — spädbarnets utveckling till social varelse. ALDUS

Sjöblom: Åtta spädbarn börjar på daghem. W&W

Thomaeus: Vart tar alla begåvade barn vägen. ESSELTE

Tuulusikorpi: Lek — en bildberättelse om några barns upplevelser och skapande verksamhet

Larsen/Nielsen: Barn i storfamilj. PRISMA

Ladberg: Daghem: Förvaringsplats eller barnmiljö? PRISMA

Bronfenbrenner: Två barnomsvärldar. W&W

Vestin: Handbok i barnindoktrinering W&W

Haavind m fl: Myten om den goda modern. ALDUS

Hedeby: Barnmisshandeln i Sverige. ZINDERMANS

Sjöstrand: Samhem. AB

Milgram: Lydnad och auktoritet. W&W

Tjukovski: Från två till fem år. Om barns språk, dikt och fantasi. GIDLUNDS

Broyelle: Halva himlen. GIDLUNDS

Barnets värld. Fataburen, Nordiska museets årsbok

Insulander: Barnen och betongen. LIBER

Engels: Familjens, privategendomens och statens ursprung. ARBETARKULTUR

Kollontay: Kvinnan och familjen. GIDLUNDS

Sidel: Frihet och arbete. W & W

Tidskrifter och kataloger

Pockettidningen R 6/1976:

Barn bovar och fyllisar. Villabarn, höghusbarn och barn till föräldrar som krisar berättar själva.

Form 8/9 1975: Är samhället barntillåtet

Ord & Bild 1/76: Barnet och samhället 8/76: Behöver vi barn?

Socialt Forum 6/76: Samspelet med vuxna...

Hug! 13: Foraellderollen (dansk tidskrift)

Familjen. Historia och utveckling. Utställningskatalog från KVINNFOLK

Våld föder våld. Utställningskatalog från Kulturhuset i Stockholm

Psykologi i teori och praktik 3/76. Centerwall: Far och son.

Stenciler

Lagerkrantz: Förstföderskan och hennes barn, SOCIALSTYRELSEN

Andersson-Nyander m fl:

Bara en barnskötare...

Ped. inst. Sthlm. univ. 1977.

Bååth-Pettersson: Familjedagbarnvården inom Linköpings kommun, Socialförvaltningen, Linköping. 1976.

**SKV-
nytt**

TUSENTALS KVINNOR I SVERIGE FIRADE 8 MARS!

Internationella kvinnodagen — 8 mars — firades på många platser runt om i Sverige, där SKV har avdelningar.

Nystartade Gotlands-avdelningen hade samlat ett hundratal kvinnor till fackeltåg genom Visby under huvudparollen "Arbete åt alla". I demonstrationen deltog dessutom Grupp 8, Fredrika Bremerförbundet och husmorsförbundet Hem och Samhälle. Efteråt hölls möte där man bland annat diskuterade kvinnligt och manligt inom olika kulturer.

I Lund var det första gången man ordnade en egen 8 mars-demonstration, tidigare har det varit tillsammans med Malmö-av-

Hjördis Levin talar på Sergels torg.

delningen. Där var det internationella inslaget starkt med deltagande av Chilekommittén, Portugalkommittén, Spaniengruppen och Svensk-Kubanska Föreningen tillsammans med SKV, Grupp 8, VPK/KU och Smålands nation.

Huvudparollen "Ingen kvinnokamp utan klasskamp — ingen

klasskamp utan kvinnokamp" samlade omkring 400. På festen senare på kvällen deltog omkring 500 och lyssnade till tal, sång och musik. Man antog tre resolutioner, en gällde motståndskampen i Chile och krävde nej till svenskt deltagande i IDB-banken, en tog upp demokratifrågorna i Spanien och en de svenska kvinnornas situation, där man fördömde vårdnadsbidrag och krävde rätt till arbete och daghem och fritidshem åt alla.

I Göteborg betonade man också kraven på arbete och daghem och rätten till sex timmars arbetsdag för alla så att man genom kamp på arbetsplatserna och i fackföreningarna kan lägga grunden till kvinnornas frigörelse.

Grupp 8, SKV, Feministerna och Lesbisk Front stod som arrangörer. I en resolution från Chilekommittén, som antogs på mötet krävdes att Sverige stannar utanför IDB-banken. Banken, som domineras av USA, stöder de latinamerikanska diktaturerna, och det skulle vara en skam för Sverige att ansluta sig till den.

Så skrevs också i den resolution som antogs i Stockholm där nära

HÖG TID ATT BESTÄLLA!

*Nu får Ni tillfälle att göra en fascinerande resa genom
Sovjetunionen.*

Sovjetunionens folk firar i år 60-årsjubileet av Socialistiska Oktoberrevolutionen och våra turister kommer att uppleva feststämningen under resorna.

I omfattande jubileumsrundturer, speciellt utarbetade av Intourist, får Ni bekanta Er med Sovjetfolkets levnadssätt och kultur.

Välkommen till Sovjetunionen!

För detaljerad information vänd Er till

Intourist

Sergelgatan 21, S 111 57 Stockholm. Tel. 08/21 59 34

2 000 samlats på Sergels torg, där Hjärdis Levin från SKV talade. Därefter gick demonstrationen till Gamla Riksdagshuset under parollerna För kvinnors rätt till arbete och daghem — Nej till vårdnadsbidrag — Krossa kapitallets porrindustri — Kvinnans rätt till sin egen kropp och sexualitet. Arrangörer var SKV, Grupp 8, Arbetets kvinnor och Lesbisk Front.

På festen i Riksdagshuset kom också omkring tvåtusen och lyssnade till en kamrat som representerade städerna i Malmberget, en kamrat från SIFs kvinnoråd, spanska och chilenska kvinnor, sång och musik.

På flera platser firades också 8 mars, bl a i Luleå, Malmö och Uppsala, där man ordnade ett stort välbesökt möte på lördagen och demonstrerade mot en porrbutik den 8:e mars.

G.M.

Stockholm:

KUNGSBROBAREN

Kungsgatan 82
Vällagad mat, Gott kaffe

TOTAL MODUL-TV —FÄRG—

hos

Philip Carlsson Radio o TV

Husargatan 24, Göteborg.
Tel. 031/11 15 86

Nyheter varje vecka

O. L:s Textil

Emågatan 29 — Bagarmossen
Tel. 48 03 47

KJÄLLANDERS MÅLERI till Er tjänst

Odelbergsv 22
121 63 Johanneshov
Tel 08/59 30 40

Kvinnokurs på Åsa folkhögskola
På Åsa folkhögskola i Sörmland anordnas 30 juli—6 augusti en kurs om "Jämlikhetsfrågan". Bland de ämnen som kommer att tas upp är: kvinnohistoria, könsroller, barn—familj—bostad, fackligt—politiskt arbete, fredsarbetet m.m. En utförligare beskrivning är under utarbetande. Barnpassning kommer att ordnas. Vuxenstudiestöd skall sökas före 15 maj. Anmälan och förfrågningar (sista anmälningssdag 31 maj) kan ske till

Inger Andersson, Djulögatan 35—37, Katrineholm.

I nr 1/77 hade en SKV-avdelning publicerat en åsiktsannons, "Leve Norrskensflamman".

Våra medlemmar är ofta politiskt aktiva, men SKV är en partipolitiskt obunden organisation.

Vi vill framhålla att annonsen helt står för undertecknarnas räkning och att SKV som organisation inte uppskattar att medlemmar via annonser framför sina politiska åsikter i "vi människor".

För Svenska Kvinnors Vänsterförbund
verkställande utskottet

AEROFLOT

är inte bara MOSKVA
och LENINGRAD

Vi flyger också till

JAPAN
OST- och SYDOST-
ASIEN

Närmaste vägen går via Moskva

Allt fler flyger också
från Stockholm till:
OSLO, AMSTERDAM
och KÖPENHAMN

MED AEROFLOT

soviet airlines

Tel: 08/21 02 14, 21 70 07

Besöksadress: Sveavägen 20
Postadress: Box 400 07,
103 41 Stockholm

Gör som Marco Polo. Upptäck världen! Börja i Jugoslavien!

I Jugoslavien finns fortfarande mycket att upptäcka. Mängder av historiska och kulturella minnesmärken såväl som moderna hotellanläggningar, vaningar, bungalows och campingplatser för den moderna upptäcktsresanden. Allt i en väl avvägd blandning.

Jugoslavien har bland de lägsta priserna i Europa så hela familjen har råd att njuta av den "gröna solkusten", azurblatt vatten, tusentals öar och sköna stränder. Mat och dryck icke att förglömma. Gastronomiska upplevelser tillhör varje lyckad semester och här blir läckergommarna ständigt lyriska.

Flyg reguljärt eller charter. Ak buss eller bil. JAT — DC9 eller Boeing 727 — direkt från Stockholm och Göteborg till Jugoslavien.

Atlas Resor, Adria Resor, Folketourist, Baltor, I.B. Motormännens Riksförbund, Nyman & Schultz, Prisma Tours, Reso, Sol Resor, Skol- och Ungdomsresor, Tjareborg, Unisol, Yugotours.

Sänd kupongen så får du mer information.
Eller ring 08-10 19 93.

TILL JUGOSLAVISKA TURISTBYRÅN
BOX 40003, 103 41 STOCKHOLM 40

Namn

Adress

Postadress

vm 2/77

Utdrag ur en längre historia...

Forts.
från sid. 43

na barn är mitt ofrånkomliga sociala ansvar, ur vilket växer en njutning av annat slag, som jag ännu aldrig känt i förhållande till någon vuxen människa, varken man eller kvinna.

Vad gör man om man upptäcker att barnen är en maktfaktor i ens liv och moderskapet ett instrument som kan användas för att förtrycka andra? Det är vad de kvinnor tycker som lever tillsammans med mina barns fäder, det är vad min egen man fått mig att inse faktiskt är fallet ibland. Jag är inte längre en, utan en av tre. Jag är inte ensam, utan tillsammans med barnen. De som står mot mig kämpar en isolerad kamp utifrån egoistiska motiv. Så kan jag se det, som lever med framtiden mellan mina händer. De andra ser att jag är starkare än de, den som tar allt och vill ha allt. Men jag får inte nog. En trolldom omger dem som äger den köttsliga gemenskapen och de nya som kommit till står utanför och stannar där, utan att få ta del, utan att själva kunna ge. Ingen vill ha det så; ändå kan ingen förhindra att det är så det blir. Den glädjefrika uppgift jag har i att uppföstra barnen och därigenom få framtiden konkretiserad och min egen resignation nedkämpad, den verklighetsupplevelsen har jag aldrig riktigt kunnat förmedla till alla de vuxna som finns med i mitt lilla livssammanhang.

Därför får jag heller ingen hjälp, ingen verklig hjälp, i den komplicerade och krävfulla situation som livet med

barnen innebär så som det faktiskt gestaltat sig för dem som just nu lever sitt aktiva liv. Jag måste föra en ständig kamp mot den bitterhet som alltid ligger på lur i en sådan situation och upprepar gång på gång för mig själv att det är en omöjlighet att förena självständigheten med bekvämligheten, friheten och självkontrollen med den yttersta gemenskapen. Eftersom jag har gjort ett val, måste jag ta konsekvenserna av valet. Jag har förlorat något, men så länge jag anser att jag vunnit mer än jag förlorat står jag på mig. För att erövra mitt och barnens större människovärde.

Mitt och barnens? Bara mitt? Jag skulle vilja uttrycka det så, att barnens existens har varit en hjälp men blivit ett hinder. Utan barnen hade jag inte varit den jag är, aldrig tvingats till en sådan anspänning och koncentration och aldrig kunnat göra en insats utan att förlora i mänsklighet på samma gång. Men nu, när jag kommit därhän att jag både vet vad jag vill och vad jag kan, märker jag till min förfäran att barnen hindrar mig från att realisera mina yttersta intentioner. Det är en underlig, nästan tragisk paradox. Paradoxens orsak är ett manssamhälle som sätter ramar för yrkeslivet som om det inte funnes små barn som skulle uppföstras och upptränas av pigga föräldrar. Men verkligheten ser ut som den gör (ännu ett tag) och paradoxen är ofrånkomlig för varje kvinna. Ur den föds aggressionerna mot barnen, de otäcka aggressionerna, som är något annat än vardagsirritation och allmäntristess. Det senare kan man alltid prata om, förklara varför det blev. Men hur "förklarar" man för barnen att de bara är i vägen helt och hållet? Att jag, som människa, inte håller för både dem och samhället? Det kan

jag inte, men både de och jag märker ju, att mer och mer gör jag för min egen skull och inte för deras skull, måste göra det på det viset för vår gemensamma överlevnads skull. Och detta dilemma kommer vi inte ur, eftersom vi ohjälpligt hänger samman. Förhållandet till barnen utgör förmodligen den sista stora gemenskapen i våra samhällen. Det måste vara längtan efter denna aldrig-ifrågasatta-gemenskap som ytterst driver människorna att sätta barn till världen, när livet redan i förväg är så hårt. Men det betyder också att barnen kan utsättas för det största förtryck. Där har de sin kamp, sitt självständiga område att bemäktiga sig. Det är bara det, att utrymmet för deras eget livsrum är så litet, på grund av deras barnslighet, att deras samlade upplevelse ändå måste bli att det framför allt är de som begränsas, inte jag eller de andra vuxna de ser.

Jag har berättat för min dotter om kvinnans situation i Italien, hennes brist på självbestämmanderätt, hennes fastlåsthet i familjen, hennes ekonomiska osjälvständighet. Efter en stunds tystnad sa hon:

— När du berättar om hur det är att vara kvinna i Italien, så tänker jag att det är som att vara barn i Sverige.

Det var en sorgsen insikt för oss båda två. Sedan ryckte vi loss, reste oss upp och la armarna om varandra som ett kärlekspar, släntrade över torget och vände ansiktena mot solen, just. □

Feb. 1977 Kjerstin Norén

BOKKAFÉET KVINNFOLK

har allt du vill läsa! Böcker, tidskrifter, skivor, affischer. Vi skickar mot postorder. Rekvirera katalog

Heleneborgsgatan 46
117 32 Stockholm
Tel. 08/69 79 70

Om egna och andras reaktioner ...

Forts.
från sid. 47

vill samhället med dessa resurser som våra barn utgör? Var finns ideologin och var och hur märks den medvetna satsningen från samhället?

Mitt engagemang i andras barn har aldrig blivit ifrågasatt. Möjligtvis har det till en början blivit noterat med en blandning av misstänksamhet och skepsis av ovana föräldrar. "Du har ju verkligen god hand med barn" säger förvånade föräldrar. "Varför skaffar du dig inte egna?"

Och så är vi tillbaka där vi började. Måste jag legalisera mitt engagemang i andra, mindre människor genom att föda några själv? Jag vet inte vad en "god hand" med barn

står för och jag struntar i om jag är "en riktig kvinna". Det finns så många olika sorters kvinnor. Men jag tycker det är viktigt att man vet varför man skaffar barn eller inte och jag tycker det är lika viktigt att förstå att goda relationer till andra människor, större som mindre, är något som man får arbeta sig fram till. Dom kommer inte gratis på BB. Vi bär alla moders- eller "moster" myten inom oss och den borde bli både en privat och en politisk hållning till de beslut som vi tar.

Att min egen hållning upplevs som provocerande har jag också först nu förstått. "Erkänn att du innerst inne vill ha egna barn", sa en kvinna på andra temamötet i Stockholm. Vad skulle en sådan beaktelse bekräfta? En biologisk instinkt? En blockering? "Du tycker kanske egentligen inte om barn, va?" sa en annan tjej. Nej, det gör jag ju inte. Inte så där i klump, fortfarande.

— Men varför upplever ni mig så provocerande? frågade jag till slut, trött på att det alltid är jag som ska stå till svars. Och får en reaktion som jag börjar bli van vid, hastiga blickar och tystnad.

Jag har blivit anklagad för bekvämlighet och egoism. Bekvämligheten kan jag förstå, men egoismen? Är det inte lika egoistiskt att skaffa sig barn? Och borde inte "bekvämlighetsargumentet" riktas mot samhället som gjort det omöjligt för föräldrar att leva ett lika "bekvämt" liv som jag? Och eftersom det här ämnet är så brännbart och så känsligt, och motiven bakom så laddade och dunkla, så tycker jag att debatten måste fortsätta. Men vi får inte splittra oss och gå mot varandra, föräldrar och icke-föräldrar, så länge som vi har gemensamt det finaste som finns nämligen barnen. □

Gunilla Molloy

Fråga Gustav

Fyra angelägna skrifter om vardagsproblem och samlevnadsfrågor

- Flickor frågar
- Mammor frågar
- Pojkar och pappor frågar
- Familjer frågar

TIDEN FOLKSAM
cirka 20 kr st inkl moms.

Bygga på Gustav Jonssons radiobrevlåda.

Brev, brevsvår och kommentarer som talar direkt till barn, ungdom och föräldrar i dagens samhälle.

Böckerna finns i bokhandeln och hos närmaste Folksamkontor.

De kan också beställas från Folksams sociala rad.

Brevskolan har gjort studiehandledningar.

BESTÄLLNING

Antal

..... Mammor frågar

..... Flickor frågar

..... Pojkar och pappor frågar

..... Familjer frågar

Telefon

Namn

Postutdelningsadress

Postnr Postanstalt

Vid köp av minst

4 ex 30 % rabatt.

Betalning med
inbetalningskort när
leverans skett.

Frankeras
av
Folksam
betalar
portot.

FOLKSAM

Svarsförsändelse
Kontonummer 2389
104 60 STOCKHOLM 20

För kvinnocentret i Hanoi

är intresset bland våra läsare och vårt förbunds medlemmar stort. "Stimulerande insamling — hoppas den ger mycket!" skrev en av våra glada givare och sände en hundralapp. På exakt fyra veckor har det kommit in 7 690 kronor. Det är en fin början. Och nu har den önskelista våra vänner *Duong Thi Duyen* och *Nguyen Thi Thao* lovade oss kommit. Här en liten provkarta på det vi skall skramla ihop till:

En TV-apparat, två radioapparater, en automatisk filmkamera, en projektor för stillbilder och en filmprojektor. Vidare musikinstrument av skilda slag samt köksgrejor, kast-ruller, porslin etc.

Även med detta nummer följer ett inbetalningskort. För-sök intressera också era vänner och anförvanter — det är säkert många som gärna vill vara med om den här uppgiften, många som tycker som vi:

Det är en stor glädje att kunna glädja andra, när dessa andra är de vietnamesiska kvinnorna! I nästa nummer av vår tidning redovisar vi alla inkomna bidrag.

För Indokinas kvinnor och barn

Postgiro 51323-4

Redovisningslistan blir inte så lång den här gången, av förklarliga skäl. Vi berättade i förra numret av vår tidning om det förslag våra vietnamesiska vänner kom med när de besökte oss i december: att vi skulle ta på oss uppgiften att *inreda* det kvinnocentrum som är i färd med att byggas upp. Och nu strömmar bidragen in. Av utrymmesskäl kan vi inte få med den redovisningen nu, den måste stå över till nästa nummer som kommer i juni och som fö kommer att innehålla artiklar av två kvinnor som nyligen besökt Vietnam. Alltså här den rekord-korta redovisningen.

Transport:	351 738:78	Kristina Alinder, Linköping	25:—
Anny Ohman, Porjus	100:—	A B Örnberg, Östersund	25:—
Anna Pettersson, Avesta	20:—	Grete Almgren, Stockholm	40:—
Ann-Mari o. Gunnar Heyman		Elsa Holmström, Mölndal	20:—
Stockholm. Till Bertil Burges		Sonja Granberg, Luleå	50:—
minne	100:—	Lise Berthelsen, Eriksmåla	25:—
gm Mia Emsheimer Stockholm,		Emelia Sundberg, Porjus	25:—
bössinsaml	1 715:—	Anonym givare	25:—
A-M Axner, Härnösand	20:—	Barbro Blomberg, Bildal	25:—
Maja Bolling, Göteborg. Till			
Beda Anderssons minne	100:—	Summa kr.	354 053:78

Specialresor med

flyg, båt och tåg

Res till Sovjetunionen

Studera ert eget verksamhetsområde

Vi specialsyr resan med hänsyn till önskemål om tid och plats

Begär prospekt för förbundets
**JUBILEUMSKRYSSNING
PÅ DNJEPR**
under juli månad

**Förbundet
Sverige—Sovjetunionen**

Katarinavägen 20, 116 45 Stockholm
Tel. 44 06 00

Ny Dag — i tiden

Arbetartidningen Ny Dag — vpk:s tidning — utkommer onsdagar och fredagar. Prenumerera på tel: 08/52 00 95 eller skicka talongen till: Ny Dag, Box 361, 101 24 Stockholm

☐ 110:— helår, ☐ 60:— halvår, ☐ 35:— kvartal

Namn

Adress

Postnr, adress

Res till DDR

semesterresor kulturrenor hobby- och studie-resor

Internationella evenemang,
som kanske kan vara av
intresse för specialresor:

Internationell Bokkonst-Utställning

6.5.—5.6. i Leipzig

Stor Lantbruks- utställning a g r a

12.6.—11.7.

i Leipzig-Markleeberg

Gymnastik- och Sportfest

Turn- und Sportfest der DDR
23.7.—31.7. i Leipzig

Internationell T R Ä D G Å R D S UTSTÄLLNING

(Internationale Gartenbauaus-
stellung Iga)
28.8.—25.9 i Erfurt

Berliner Festtage

i oktober i Berlin

Bachfest der Neuen Bachgesellschaft

i november i Schwerin

Begär ytterligare informa-
tioner genom oss eller
Er resebyrå

DDR-Turistbyrå
Vasagatan 19 Box 197
101 22 STOCKHOLM 1
Telefon 08/11 82 40

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Svenska Kvinnors Vänsterförbund har i korthet följande historia. 1914 bildades Föreningen Frisinnade Kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och för kvinnornas likställdhet. År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

Förbundet vill verka för fullständig likställdhet mellan kvinnor och män och för kvinnornas deltagande i full utsträckning på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet; för erkännande av och respekt för kvinnornas värdighet i familj och samhälle.

Förbundet vill verka för samarbete mellan kvinnor i alla länder och med all kraft deltaga i strävandena att uppnå och befästa en varaktig fred, allt framtidsarbets grundval.

År 1946 anslöts Svenska Kvinnors Vänsterförbund (Swedish women's left federation) till Kvinnornas Demokratiska Världsförbund (KDV).

KDV hade 1969 anslutna organisationer i 90 länder med omkring 200 miljoner medlemmar.

KDV har nu tillerkänts konsultativ status I (tidigare hette det A) hos FN:s ekonomiska och sociala råd. Endast 16 organisationer har denna status vilken innebär rätt att yttra sig vid rådets sammanträden och att framlägga egna förslag muntligen eller skriftligen.

SKV-
avdel-
ningar

Ambjörby

Ellen Eriksson
Box 414
680 52 Ambjörby
Tel. 0563/802 32

Eskilstuna

Ingegärd Barkin
Verdandigatan 7
633 52 Eskilstuna
Tel 016/399 18

Göteborg

Evy Andrén
Barytongatan 4
421 38 V:a Frölunda
Tel. 031/47 40 02

Huskvarna

Ingrid Nilsson
Munkgatan 5
561 00 Huskvarna
Tel. 036/13 74 55

Luleå

Disa Wennberg
Smedkroken 7
951 39 Luleå
Tel. 0920/294 37

Lund

Birgit Johansson
Utmarksvägen 50
262 00 Ängelholm
Tel. 0431/148 63

Piteå-Munksund

Siri Aldrin
Strandvägen 5
941 00 Piteå
Tel. 0911/372 76

Skövde

Karin Sandelin
Mariestadsvägen 75
541 00 Skövde
Tel. 0500/170 59

Stockholm

Margot Mårdh
Valhallavägen 57
114 22 Stockholm
Tel. 08/31 58 76

Uppsala

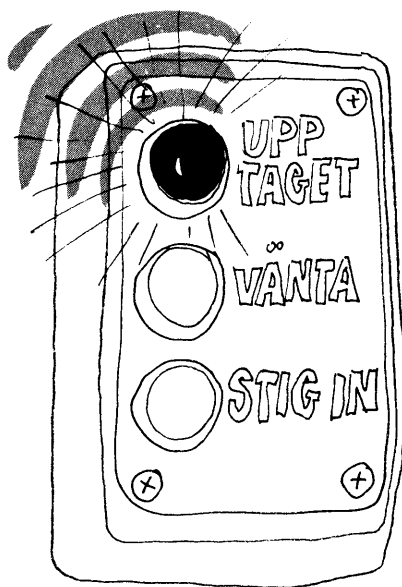
Karin Hammarström
Täljstensvägen 4 E
752 40 Uppsala
Tel. 918/11 90 11

Gotland

Helene Jacobsson
Broe Norrlanda
620 24 Dalhem
Tel. 0498/390 66

På platser som inte har någon SKV-avdelning kan du vända dig direkt till förbundet.

SVENSKA KVINNORS
VÄNSTERFÖRBUND
Box 3120, 103 62 Sthlm
Tel: 08/11 49 61
Månd—fred kl 10—14
Medlemsavgift 20 kr per år
Postgiro 5 13 23-4

På privathandelns stämmor får du inte vara med.

Det är en väsentlig skillnad mellan privathandelns stämmor och Konsums. På Konsums stämmor är det medlemmarna som träffas och diskuterar verksamhet och resultatfördelning.

I Konsum är **du** delägare. Därför är du också välkommen till Konsumstämman.

Handla konsumentägt - en fin idé.

